

Ökoturisztikai fejlesztések a Hévízi- csatorna mentén – előzetes megvalósíthatósági tanulmány

Készült Zala Megye Önkormányzatának megbízásából

Készítette:

Csite András, Czaller László és Mike Friderika

A tanulmány elkészítésében közreműködött:

Bubla Zoltán és Füzesi Lászlóné

2013. szeptember 18.

„A használható tudásért”

HÉTFA Elemző Központ

H-1051 Budapest Október 6. utca 19. IV/2

E-mail: info@hetfa.hu

Tel.: +36-30/730-6668

Fax.: +36-1 /700-2257

www.hetfa.hu

Vezetői összefoglaló

A **Hévízi-tó a körülölelő láp- és mocsárvilággal szerves egységet** képez, amely egyedülálló és sajátos adottságokkal, flórával és faunával rendelkezik. A tavat közrefogó lápterületek egyfajta **szűrőréteggént** is funkcionálnak, szabályozva a klímát és a terület vízháztartását, továbbá egyedi, **különleges biotópok** is, számos különleges növény- és állatfajnak biztosítanak életteret. A Hévízi-tó közvetlen környezetében található láperdő (véderdő) és a tágabb környezetben húzódó tőzegláp önmagában is védendő érték, különlegességüket pedig tovább fokozza a bennük rejlő **rekreációs potenciál**, amennyiben azok a területre érkező vendégek és a környék lakói számára értékes életteret jelentenek, ahol a zöldfelületek jótékony fiziológiai és pszichológiai hatásai egyaránt élvezhetők.

A tanulmányunkban bemutatott projekt legfontosabb eleme **Hévíztől délre, a Hévízi-csatorna mentén Sármellék és Keszthely területéhez tartozó, a Kis-Balaton által határolt kb. 10*5 km-es, csatorna-és árokrendszerrel szabdaltnak, lápi védettséget élvező terület**, valamint a Hévíz-tó véderdejeként funkcionáló láperdő egy részének **természetvédelmi rehabilitációja**, valamint az itt található természeti értékekhez kapcsolódó ökoturisztikai fejlesztések megvalósítása. A tervezett fejlesztés szakaszai a következők:

- Lapos területek rehabilitációja a Hévízi-tó környezetében és a Hévízi-lefolyó mentén (Keszthelyi-berek) – előkészítő szakasz, melynek eredménye a megvalósítás alapjául szolgáló **rehabilitációs terv**;
- **Lapos területek rehabilitációja** a Hévízi-tó környezetében és a Hévízi-lefolyó mentén – megvalósítás – megvalósítási szakasz;
- **Ökoturisztikai infrastruktúra** megalapozásához szükséges beavatkozások (relaxációs parkerdő, kerékpár-, gyalogos, lovas és vízi útvonalak, tanösvények, bemutatóterületek, vasúti hajtánypálya, kilátópont, információs infrastruktúra) kialakítása;
- Más attrakciókhoz való **kapcsolódási pontok** kialakítása;
- **Megközelíthetőség** javítása – egyértelmű belépési pontok és tömegközlekedési lehetőségek;
- Valódi ökoturizmus megteremtése – **minőségbiztosítási rendszer** kiépítése;
- A projekt **társadalmi elfogadottságának növelése** – a lakosság és a potenciális látogatók informálása és érzékenyítése szükséges a természet- és tájvédelemmel kapcsolatban.
- **Kiegészítő, kísérő fejlesztések** – relaxációs parkerdő kialakítása; természetközeli élményfürdő fejlesztése; vízi játékpark kialakítása; különleges vízi sportok meghonosítása speciális vízmozgások generálásával a Hévízi-lefolyó mentén.

A projekt pontos tartalmának, a fejlesztési igények és lehetőségek pontos meghatározására csak **alapos előkészítési fázis alapján van lehetőség**. A terület állapotának és fejlesztési szükségleteinek meghatározására irányuló vizsgálatokat, értékeléseket, amelyek eredménye

egy rehabilitációs terv, önálló projektként érdemes kezelni, amely majd egy későbbi beruházást alapoz meg. Az előzetes felmérések, értékelések elkészítésére irányuló előkészítés fázis lehetséges projektgazdjaként a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkot azonosítottuk, a becsült szükséges költségkeret 75 millió Ft, amely kiegészül a tényleges megvalósítás előkészítési költségeivel (tervezés, engedélyezés), amely további 54 millió Ft-ra becsülhető. **A megvalósítás vonatkozásában az előkészítettség jelen fázisában projektgazda kiválasztása nem lehetséges**, az erre vonatkozó döntés az előkészítés során születhet meg. A rendelkezésre álló információk alapján **két lehetőséget** azonosítottunk, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park, illetve a Keszthelyi Városüzemeltetési Nonprofit Kft. és természetvédelmi szakmai szervezetek partnerségét. **A projekt becsült teljes költségvetése 1 707 millió Ft.** Az előkészítési szakaszhoz kapcsolódó előzetes felmérések, kutatások kb. egy-másfél évet vehetnek igénybe, az ennek eredményeire alapozó projekt-előkészítési szakasz kb. 6-9 hónapot fedhet le (függően a pályázati források szabta feltételektől), a beavatkozások megvalósítása kb. 2 évet tesz ki. Fontos azonban kiemelni, hogy e projekt vonatkozásában a rehabilitációhoz **nem elegendő egyszeri, nagyobb volumenű beavatkozások megtétele, hanem következetes és szakszerű kezelési tevékenység is szükséges** annak teljessé tételéhez és fenntartásához.

A projekt fenntarthatósága, az elindított kedvező ökológiai folyamatok fenntartása szempontjából az **egyik legfontosabb tényező (és egyben kockázat) a „terület gazdájának” meghatározása** és a fenntartáshoz szükséges anyagi források biztosítása. E kérdést már az előkészítés során figyelembe kell venni, fel kell térképezni az érintett szereplők hozzáállását és lehetőségeit, be kell azonosítani a fenntartáshoz szükséges feladatokat, és e szerint kiválasztani vagy létrehozni a kezelésért felelős szervezetet és dönteni annak finanszírozásáról is.

Tartalomjegyzék

A projekt rövid összefoglalása, helyzetelemzés, a meglévő állapot felmérése, követelményrendszer elemzése.....	5
A projektötlet megvalósítási alternatíváinak bemutatása, az elérhető legjobb módszer megvalósíthatóságának vizsgálata, szükségességének bemutatása.....	7
A jogi, tulajdonjogi helyzet feltárása, a területre vonatkozó építésügyi és környezetvédelmi szabályozás bemutatása.....	18
A projekt által biztosítható szolgáltatások megnevezése, a szolgáltatások igénybe vételében érdekelték körének számbavétele	19
A projekt megvalósításának szervezeti keretei, megvalósításának elemei, szakaszai, menete, a projektgazda bemutatása.....	20
Költségbecslés, költség-haszon (pénzügyi) elemzés	22
Kockázatfelmérés, fenntarthatóság	24
A projekt megvalósítása esetén környezeti, gazdasági, társadalmi hatásainak vizsgálata.....	24
A projekt stratégiai dokumentumokhoz való illeszkedésének vizsgálata	25
1. sz. melléklet: A projekt illeszkedése Zala megye releváns TOP projektcsomagjához	27
2. sz. melléklet: A Keszthely térségében megvalósítandó egyes fejlesztések térképes ábrázolása .	28
3. sz. melléklet: A fejlesztési terület áttekintő térképe.....	29

A projekt rövid összefoglalása, helyzetelemzés, a meglévő állapot felmérése, követelményrendszer elemzése

A Hévízi-tó és környezetének általános bemutatása

Az eredeti Hévíz-forrás valamikor sokkal magasabban, a keletebbre fekvő Rezi vár közelében lévő Meleg-hegyen fakadt, a földkéreg mozgása következtében alakult ki a Balaton medre is. A meleg víz 20-22 ezer évvel ezelőtt tört fel mai helyén, ami akkor még a Balaton medrében volt található. A klímaváltozások következményeképpen a Balaton területe összezsugorodott, ekkor rajzolódott ki a Hévízi-tó, a körülötte lévő növényzet elhalt részeiből pedig vastag tőzegláp jött létre. A csapadék, a vegetáció és termásvíz kölcsönhatásain alapuló egyedi hatás teszi a Hévízi-tavat világhírűvé. Egyedülálló módon forrástó medre nem vulkanikus eredetű talajból, hanem tőzezből áll, ez dúsítja a nehézfémekben és radioaktív izotópokban gazdag termálforrást. A tóval ökológiai egységet alkotnak a körülötte és alatta elterülő lápterületek és a telepített erdő (véderdő), aminek különleges fajtája a fésűs mocsárciprus és a kínai ősfenyő¹.

A földtani adottságok következtében a Hévízi-tó az azt körülvevő láp- és mocsárvilággal szerves vízföldtani egységet képvisel, amely egyedülálló és sajátos élővilággal rendelkezik. A lápterületek egyfajta szűrőréteggé is funkcionálnak, szabályozva a klímát és a terület vízháztartását, továbbá egyedi, különleges biotópok is, számos különleges növény-és állatfajnak biztosítanak életteret. A tó meleg karsztvizének jótékony hatása a lápemanációk nélkül nem lenne ugyanaz, ez adja a víz különlegességét más karsztvízellátású, de lápi szűrőréteggel nem érintkező forrásokkal szemben.

A tó és környezetének területe az alábbiak szerint osztható zónákra²:

1. A belső zóna a tó közvetlen környezete, amely a tófürdőt, kórházat és parkját, valamint a tó körül húzódó véderdő területét foglalja magában;
2. A köztes zóna az a tavat ölelő láptérség, amely a meleg karsztvízzel kölcsönhatásban egyrészt a gyógytényezők között jelentős szerepű (radioaktív hatású) gyógyiszapot adhatná és a tó vizének jótékony hatását növelhetné³;
3. A külső zóna a tó és a kapcsolódó lápterület tágabb környezete.

A termásvízen alapuló egészségturizmusban az elmúlt évtized(ek) során jelentős növekedés következett be, az idegenfogalom folyamatos bővülése Hévíz városát is folyamatos terjeszkedésre sarkallja, az eredeti belterületről fokozatosan kiszorulnak az újabb és újabb létesítmények, melyek lápterületeket foglalnak el, ami a láp (tőzegréteg) kiszáradást vonja maga után. Mindez hosszú távon a tőzegréteg karsztvízzel való találkozásából származó radioaktív emanációt csökkentheti, ami gyengíti a tó vizének jótékony hatásait, nem beszélve a lápi élőhelyek rombolásáról.

A Hévízi-tó egyedülálló tulajdonságainak megőrzése szempontjából meghatározó a víz kémiai, termofizikai tulajdonságainak megtartása, amelyek a **tőzeg, a tőzegláp és a növényi vegetáció** állapotától nagyban függenek. A tőzegláp nem csak a tófürdő jótékony hatásait biztosítja, hanem meghatározó jelentőséggel bír a terület vízháztartása, mikroklimája, a rendkívüli gazdagságú növény- és állatvilág, a településhálózat és településszerkezet alakulása szempontjából is. A tómeder alján található 1-3 méter vastag tőzegréteggel kölcsönhatásba kerülő karsztvíz, valamint a tavat körülölelő lápos területek speciális szűrőrétegen keresztül beszívargó anyagok biztosítják a tó egyedülálló kémiai-fizikai jellegzetességeit.

¹Gyarmati Krisztina: Mulandó gyöngyszem Európa szívében? Hévízi-tó; Természet Világa, 136. évfolyam, 8.szám, 2005. augusztus

²Prof. emeritus MŐCSÉNYI Mihály, TÁJÉPÍTÉS IV. évfolyam, 1.szám (2003.tavaszi).

³Jelenleg a kezelések során az Alsópáhokon kitermelt tőzeget használják, ami az iszapüzemben találkozik a meleg karsztvízzel.

A tőzeglápokon a tőzeg, víz, valamint meghatározott növényzet szoros interakcióban együtt található meg. Ha ezen összetevők bármelyikét eltávolítják, a tőzeglápok jellege, „viselkedése” teljesen megváltozik. A tőzeglápok speciális biológiai sokféleséget megtestesítő szerepük mellett nemcsak tájképként jelentősek, értékük emellett akár monetárisan is kifejezhető lehet. A tőzeglápok általános hármas funkciója:

- **Biodiverzitás megőrzése:** a tőzeglápok egyedi növény és állatvilággal rendelkeznek.
- **Szén megkötése:** a tőzeglápok a világ egyik legfontosabb szénet tartalmazó területei. A tőzeg kitermelése és ezen területek felszámolása a megkötött szén felszabadulásához vezet.
- **Vízszabályozó szerep:** a tőzeglápok 90%-ban vizet tartalmaznak, így hatalmas vízkészleteket testesítenek meg – hozzájárulva az emberiség és az ökoszisztémák környezeti biztonságához.⁴

A Hévízi-völgy lápos, tőzeges, sík felszíne a tótól keletre kb. 1-1,5 km szélességben, a völgy keleti oldalán levő Dobogóig, illetve a völgyet keletről határoló cserszegtomaji dombvonulatig terjed. Dél felé a tőzeges terület a Zala medréig húzódik, északon a Gyöngyösi csárda fölé nyúlik. A tó teljes vízkészlete 3,5 naponta megújul. A víz északon az északi lefolyón keresztül az Ó-Berek-csatornába, délen a Hévízi-lefolyóba torkollik. A területen még egy nagyobb csatorna található, az Úsztatómajori csatorna, mely az Ó-Berek-csatornába torkollik. A tó vize végső soron a Zalába, majd a Balatonba jut⁵. A Hévízi-csatornával párhuzamosan több patak, kisebb vízfolyás érkezik északi irányból, ezek között és a csatorna nyugati oldalán egy lefele szélesedő, csatornákkal és árkokkal szabdalts lápos terület húzódik. A lápterület egykor Vidornyától a Kis-Balatonig húzódott, területe azóta jelentősen lecsökkent, jelen tanulmányban bemutatott láp-, illetve tájrehabilitációt célzó projekt a Hévízi-tó körülötti két zónára és a tótól délre, a Kis-Balatonig húzódó tőzegláp területére vonatkozik.

A térség arculatának jelentős alakító tényezője különleges növényvilága, mely a speciális mikroklímának köszönhetően alakult ki. A Hévízi-tó közvetlen környezetében található láperdő (véderdő) és a tágabb környezetben húzódó tőzegláp önmagában is védendő érték, különlegességüket pedig tovább fokozza a bennük rejlő rekreációs potenciál, amennyiben azok a területre érkező vendégek és a környék lakói számára értékes életteret jelentenek, ahol a zöldfelületek jótékony fiziológiai és pszichológiai hatásai egyaránt élvezhetők. A láperdők és az azt övező területek közötti hőmérsékletkülönbségnek köszönhetően egy állandó légáramlás is tapasztalható, mely egyrészt a terület mikroklímájának speciális alakító tényezője, másrészt kedvező hatásként hozzáadódik a helyi lakosok és vendégek pszichoszomatikus állapotának javulásához⁶.

Az 1990-es években a tőzeglápos területen közel 200 000 m² terület feltárásával történt meg a tőzegrétegek vizsgálata⁷, melynek végeredményeként megállapították, hogy a térségben található tőzeg értékes, és hosszabb távon jelentős szerepet tölthet be az itt található anyag a gyógyászatban is. E geológiai vizsgálatok bebizonyították, hogy a korábban terméketlennek tartott területeken is jelentős és értékes tőzegtartalékok vannak. A felszíni talajréteg alatt húzódó tőzeg jelentős része „vegyes tőzeg”, ami 43-68 %-os huminsav-tartalommal rendelkezik, és ez a tulajdonsága az, amely gyógyászati szempontból komoly potenciált jelenthet. E kutatás csak egy viszonylag kicsi, jól körülhatárolt területet vizsgált, viszont eredményei alapján valószínűsíthető az értékes tőzeg jelentős mennyiségben való jelenléte a láp egyéb területein is. A tőzegréteg tulajdonságainak megőrzése szempontjából elengedhetetlen a terület lápos jellegének tényleges megőrzése, a talajvíz-utánpótlás

⁴ Tokai Gábor: A Hévízi-tó fenntartható fejlesztése körül felmerülő problémák és érdekellentétek, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, 2006

⁵ Hévízi-tó TT természetvédelmi kezelési terve (2003.)

⁶ Tokai Gábor: A Hévízi-tó fenntartható fejlesztése körül felmerülő problémák és érdekellentétek, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, 2006

⁷ Peat exploration for medical use, Periodica Polytechnica Ser. Civ. Eng. Volume 43, No. 2, pp 233-242 (1999)

folyamatos biztosítása, az érintett területek beépíthetőségének korlátozása, illetve általában véve a terület ökológiai sajtságainak és értékeinek megfelelő kezelése.

Magyarország területén az éghajlat fokozatos megváltozása okán a tőzegképződési folyamatok leálltak, így a meglévő tőzegterületek védelme, talajvízzel való megfelelő telítettségük folyamatos biztosítása (ezáltal degradálódásuk megakadályozása) fokozottan is szükséges.

Korábbi kezdeményezések

A Balatoni Nemzeti Park 2001-ben elkészítette a rehabilitációt megelőző alapkutatásokat⁸, melyek azonban csak részlegesen tudtak megoldási alternatívákkal szolgálni, és a folyamat ezt követően megtorpant, megvalósíthatósági tanulmány és a tervezés szintjére nem lépett tovább.

A láprehabilitáció egy kezdeti lépéseként a Pannon Egyetem ökoturisztikai látogatóterület és a lápi környezet kutatóközpontját tervezte kialakítani az ún. Békavár projektben. Az első körben elnyert támogatás ellenére a projekt végül nem valósult meg.

A térség jövője szempontjából az elmúlt évtized kiemelendő, talán legfontosabb kezdeményezése a **világörökségi cím elnyerésére irányuló indítvány** volt. Az UNESCO a Világörökség Egyezmény keretében 1992-ben alkotta meg történelmi táj (kultúrtáj) kategóriát, amelyek „történelmi, esztétikai, antropológiai vagy néprajzi szempontból jelentős, viszonylag ritka együttesek, az ember és a természet hosszú ideje tartó harmonikus egyensúlyának bizonyítékai és a visszafordíthatatlan változások szempontjából sérülékenyek.” E területek az ember és természet harmonikus együttélésének nemzetközileg számon tartott mintaterületei. Esetünkben a Tapolcai-medence tanúhegyeitől (bár felmerült a Balaton-felvidék bevonása egészen a Tihanyi-félszigetig is) Hévízig, a déli oldalon pedig a Kis-Balatonig terjedő terület képezte az ötlet alapját. A kezdeményezés sorsa az elmúlt években meglehetősen kusza képet mutat, hol erőre kapnak, hol pedig lelankadnak az ezt támogató erők, egyértelmű álláspont – néhány térségben tevékenykedő civil szervezetet leszámítva – a döntéshozók körében nincsen.

A világörökségi rang elnyerése számos komoly előnnyel járhat a térség számára (legkézenfekvőbb hatása egyfajta „ingyen reklám”), a kapcsolódó nemzetközi szabályozás, szabványok egységesebb és fenntarthatóbb fejlődést tehetnek lehetővé és szükségessé. Mindazonáltal a jövőben érdemes szem előtt tartani, hogy egy világörökségi pályázatra nem a jelenlegi problémák megoldásaként kell tekinteni, hanem egyfajta eredményként, amit összehangolt térségi fejlesztéseknek és fejlődésnek kell megelőznie.

A projektötlet megvalósítási alternatíváinak bemutatása, az elérhető legjobb módszer megvalósíthatóságának vizsgálata, szükségességének bemutatása

Az érintett terület jelenlegi állapota a bizonyíték arra, hogy lápterületek törvényben rögzített védelme önmagában nem elégséges eszköz az ökológiai egyensúly megóvásához. Egy egységes képet mutató és környezeti minőséggel rendelkező terület biztosításához a jövőben emberi beavatkozások sorára van szükség, melyek megállíthatják a további degradálódást, a talajvízszint emelésével a lápterület rehabilitációs folyamatai beindulhatnak, illetve felgyorsulhatnak. Ennek eredményeképpen újra egy értékes, növény- és állatfajokban gazdag környezet alakulhat ki, megóvva egyúttal a mostani és a jövő generációk számára a felszíni takaróréteg alatt húzódó tőzegréteget.

⁸ Hévíz-Keszthely-Sármellék lápterület rekonstrukciója, Plósz Sándor; Kleb Béla; Winter János.

A nyilvánvaló természetvédelmi vonatkozásokon túl a tervezett beavatkozások a térség gazdaságának alapját képező turizmus szempontjából is szükségesek. A Hévízi-tó vízének jótékony hatásai nagy részben a karsztvíz és a tőzegréteg érintkezésének következménye, melyek a tőzegterületek eltűnésével (beépítés) és a kiszáradás következtében veszélybe kerülhetnek. Mint azt már korábban is bemutattuk, bebizonyosodott, hogy a környéken található tőzegréteg a gyógyászati tevékenység során is alkalmazható tulajdonságokkal rendelkezik, melyeket eddig csak minimális mértékben használtak ki, pedig annak ésszerű felhasználása a Hévízi-tó hírnevére alapozva komoly előrelépést jelenthet az egészségturizmus fejlődése számára is. A cél mindemellett a terület tulajdonságainak megőrzése a jövő számára is, valamint a rövid távú gazdasági érdekekkel szemben a hosszú távú érdekek számbavétele és ezek alapján felelős döntések meghozatala.

Célkitűzések

Átfogó cél: a Hévízi-tavat körülölelő, illetve a tó által táplált déli lapterületek természetvédelmi rehabilitációja, továbbá ökoturisztikai infrastruktúra alapjainak megteremtése a Hévíz-Keszthely-Sármellék-Kis-Balaton által közrefogott területen.

A célkitűzés elérése a következő legfontosabb pontok mentén történhet meg:

- a szóban forgó lapterület vízellátásának megfelelő helyreállítása a csatorna-és árokrendszer felújításával;
- tulajdonosi és kezelői jogosultságok tisztázása az összehangolt üzemeltetés érdekében, a természetes élőhelyek, különösen a veszélyeztetett növény- és állatfajok természetes élőhelyeinek védelmének biztosítása, a természetes területeket károsan érintő tevékenységek feltárása és megszüntetése, korlátozása;
- bemutatási-hasznosítási koncepció kidolgozása;
- a terület adottságait kihasználó ökoturisztikai fejlesztések megalapozása.

A projekt megvalósítandó tevékenységei eredményeit mérni képes – az Európai Unió előzetes hivatalos elvárásainak megfelelő – közös (common) indikátorok⁹:

ALAP	SORSZÁM	NÉV	DEFINIÇÃO / MEGJEGYZÉSEK
ERFA, ETE	23	A rehabilitált talajjal rendelkező vidékek teljes területe	Rehabilitált vagy regenerálódott gazdasági (kivéve, ha nem jogosult, pl. mezőgazdaság vagy erdőgazdálkodás) vagy közösségi tevékenységre alkalmassá tett, korábban szennyezett vagy elhagyott földterület felszíne.
ERFA, ETE	25	Jobb élőhely-megőrzési státuszba kerülő élőhelyek felszíne	Az olyan, Natura 2000 vagy egyéb vidéki, városi területeken található helyreállított vagy létrehozott területek felszíne, amelyek képesek javítani a megcélzott fajok, élőhelyek vagy ökoszisztémák megőrzési státuszát a biodiverzitás és az ökoszisztéma-szolgáltatások nyújtása érdekében.
ERFA, ETE	9	A támogatott kulturális vagy természeti örökség részét képező helyszínekre irányuló látogatások száma	Az olyan helyszínekre irányuló látogatások száma, amelyeket jelentősnek tartanak a kultúra és a természet megőrzése szempontjából, és amelyek a Strukturális Alapokból támogatásban részesültek a látogatók fogadása céljából a fenntartható turizmus jegyében. A korábban turisztikai tevékenységgel nem foglalkozó, illetve a korábban is turisztikai tevékenységre koncentrált helyszíneket egyaránt tartalmazza (pl. múzeummal alakított természeti parkok és épületek). Egy látogató több látogatást is tehet; a látogatók csoportjai esetén pedig a csoporttagok számával kell szorozni. A látogatások a projekt befejezését követő naptári évtől számolandók.

⁹ A következő dokumentum által kidolgozott nomenklátúra szerint: European Commission DG Regional Policy (2011): The Programming Period 2014-2020. Monitoring and Evaluation of European Cohesion Policy – European Regional Development Fund and Cohesion Fund. Concepts and Recommendations. Guidance Document. November.

Megoldási alternatívák vizsgálata

Jelen projekt esetében megoldási alternatívákról beszélni csak korlátozott mértékben lehetséges. A terület jelenlegi állapota, adottságai az érintett szereplők rehabilitációra irányuló szándéka esetén olyan átfogó és szakszerű kezelési tervet és beavatkozásokat igényelnek, amely mérlegelésre lehetőséget nem nagyon engednek.

Korábban már többször felmerült az igény a Hévíz és a Kis-Balaton közötti terület (Keszthelyi-berek) bekapcsolására a térség folyamatosan bővülő ökoturisztikai kínálatába. Amennyiben a turisztikai attrakciófejlesztés irányából közelítjük meg a lápterület jövőjét, zsákutcába juthatunk. A terület ugyan még jelenlegi állapotában is érdemes a bemutatásra, azonban a lápterület folyamatosan zsugorodik, a lápi életközösségek fokozatosan tűnnek el, így távolabbra tekintve a problémák gyökeréig kell lenyúlni, és alulról építkezve kell megteremteni egy fokozott védelemre és bemutatásra ténylegesen érdemes terület „életfeltételeit”. Ennek megfelelően egy tisztán ökoturisztikai beruházás csak rövid távú előnyökkel járhat, a kiindulópontnak a lápi élőhelyek rehabilitációját kell tekinteni.

A tervezett fejlesztés egyes részei külön-külön is megvalósíthatók lehetnek, figyelemmel kell lenni azonban arra, hogy egyes elemek együttes megvalósítása többszörös hatással is járhat. Viszonylag önálló projektem lehet a hévízi természetvédelmi területen, pontosabban a tófürdőt körülölelő véderdőkben végrehajtandó fejlesztés.

A projekt ökoturisztikai attrakciófejlesztés részében bemutatottak döntő része önállóan is megvalósítható, amennyiben az azt megalapozó rehabilitáció megtörtént. A jelen projekt gerincét alkotó láprehabilitációval tulajdonképpen különböző jövőbeli fejlesztéseknek kívánunk megfelelő alapot biztosítani, melyek megvalósítása a rendelkezésre álló pénzügyi forrásokon, pályázási lehetőségeken múlik majd.

A természetvédelmi rehabilitációt kiegészítő elemek

A tanulmányunkban bemutatandó fejlesztési elképzelés jóval sokrétűbb megközelítést kíván annál, minthogy a konkrét fizikai beruházás elemeinek bemutatásával le lehessen írni. Ilyen, a projekten túlmutató elemek a következők:

- Helyi tervezés, jogalkotás igazodása a lápterület kezelési szükségleteihez – a természetvédelem mint előfeltétel jelenjen meg az egyes döntések meghozatala során. A lápterületek degradálódásának egyik fő okozója a települések terjeszkedése, a vonatkozó döntések meghozatala során a természetvédelmi megfontolásokat nem vagy csak korlátozottan vették figyelembe.
- Térségi összefogás megvalósítása – erre megoldás lehet egy Festetics-örökség kezelő klaszter megalakítása, amely képes lenne a Keszthely-Hévíz-Balaton-part térségének összehangolt fejlesztési koncepciójának megvalósítására, a tágabb értelemben vett Festetics-örökség (sajátos jegyekkel és értékekkel rendelkező kultúrtáj) rehabilitációjának és üzemeltetésének integrálására. Az eddig pontszerűen megvalósuló, egymással csak esetleges kapcsolatban álló fejlesztések és attrakciók egységbe fonása komoly előrelépést jelentene a térség arculata vonatkozásában, és az idegenforgalmi vonzerő növekedését vonná maga után. A már megvalósult és tervezett fejlesztések térbeli és tematikus összekapcsolása olyan egységes arculatot hozhat létre, amely országos szinten is egyedi, és egy klaszterrendszerű háttérrel sikerülhet végre egy, az egészség- és fürdőturizmuson túlmutató térségi marketingstratégia tényleges megvalósítása, amely a hazai és nemzetközi közönség elérésére is képes.

A projekt egyes elemei

I. Lápos területek rehabilitációja a Hévízi-tó környezetében és a Hévízi-lefolyó mentén (Keszthelyi-berek) – ELŐKÉSZÍTŐ fázis

A projekt megvalósításának első lépése tulajdonképpen nem más, mint a minden részletre kiterjedő előkészítés. Ez esetben egy részletes megvalósíthatósági tanulmány és a tervdokumentáció elkészítéséhez is komoly megelőző kutatásokra, felmérésekre van szükség, amelyeknek megkülönböztethetjük egy vizsgálati, majd egy értékelési szakaszát.

A **vizsgálati szakasz** során a következő részletes feltáró munka elvégzése szükséges:

- A tájalakulást befolyásoló történeti tényezők (történeti összefoglaló);
- Természeti adottságok: a geológiai és hidrológiai kutatások eredményei (tőzeghatár, a tőzeg állapotának vizsgálata);
- Területhasználat, tulajdonviszonyok, védettség
 - jelenlegi terület-felhasználás,
 - védett terület határa, védőövezetek, védőidomok;
- Vízgazdálkodást szabályozó létesítmények vizsgálata (csatornarendszerek, műtárgyak állapotfelmérése, a jelenlegi állapotukra visszavezethető következmények);
- Az értékek fennmaradását veszélyeztető tényezők (beépítés, településfejlesztési tervek, koncepciók, művelés elmaradása, adventív növények elszaporodása, tőzgekitermelés, bányászat, illegális és legális feltöltések, területfoglalás, csatornázás stb.).

A fenti lépések megtételét követően az **értékelési szakaszban** a következőket tervezzük:

- A természeti értékek megmaradási feltételeinek biztosítása (Hévízi-tó, tőzegréteg, növény-és állatvilág, ökológiai vízigény);
- A vízgazdálkodást szabályozó létesítmények fejlesztési lehetőségeinek elemzése;
- A térségfejlesztés irányai a rövid és hosszú távú tervek, valamint a rehabilitációs feladatok közötti összhang megteremtése érdekében javaslatok tétele.

Az előkészítési szakasz zárásaként kerülhet sor a **rehabilitációs terv** elkészítésére, amely részleteiben mutatja be a célzott környezeti állapot elérése érdekében megtenni szükséges lépéseket mind a megvalósítás, mind pedig a fenntartás során.

II. Lápos területek rehabilitációja a Hévízi-tó környezetében és a Hévízi-lefolyó mentén

Az előkészítettség jelen szakaszában értelemszerűen a szükséges beavatkozások pontos felvázolása nem lehetséges, az az előző pontban részletesen bemutatott előkészítési szakaszban feltártak függvénye. A jelenleg rendelkezésre álló információk alapján előreláthatólag a következő lépések szükségesek:

- a) A területet behálózó csatorna- és árokrendszer kitisztítása, szükség esetén a kapcsolatok helyreállítása, megteremtése a talajvízszint megemlése érdekében a Hévízi-lefolyóhoz és más vízfolyásokhoz csatlakoztatva, amelyek garantálják a megfelelő vízutánpótlást. A csatorna- és árokrendszer működését szabályozó műtárgyak felújítása, pótlása, szükség esetén újak telepítése.

- b) A környezeti monitoringot lehetővé tevő infrastruktúra kialakítása a terület előre meghatározott pontjain. A rehabilitációt nem egyszeri beavatkozásként, hanem egy folyamatként kell felfogni, így elengedhetetlen annak folyamatos nyomon követése, a folyamatba való esetlegesen szükségessé váló beavatkozások időben történő megállapítása érdekében (továbbá nem elhanyagolható az egyes beavatkozások sikerességének vagy éppen sikertelenségének dokumentálása, mivel az más hasonló jellegű projekt előkészítése során értékes információkkal láthatja el a szakembereket).
- c) Kezelési terv elkészítése. A természetvédelemről szóló 1996. évi LIII. törvény értelmében a védett természeti területek vonatkozásában kezelési tervet kell készíteni, és azt 10 évente felül kell vizsgálni. Kezelési terv ez idáig csak a Hévízi Természetvédelmi Terület vonatkozásában készült, a tó tágabb környezetében lévő ex lege védett státuszú lapterületek vonatkozásában azonban nem. A kezelési terv nem csupán a jelen projekt keretében tervezett fejlesztések fenntarthatósága miatt fontos, hanem abból a szempontból is meghatározó jelentőséggel bír, hogy a területet érintő jövőbeli beavatkozások összhangban legyenek a hely tulajdonságaihoz igazodó természetvédelmi szempontokkal is.

III. Ökoturisztikai infrastruktúra megalapozásához szükséges beavatkozások

- a) A természetes rehabilitációs folyamatokat támogató **ökoturisztikai látványelemeket** is tartalmazó fejlesztések. A projekt előkészítési szakaszában feltárt eredmények alapján a terület egyes pontjain mesterségesen kialakított elemekkel is gazdagítani tervezzük a tájat, úgy mint például felduzzasztott apró tófüzérék, a vizes élőhelyek jellegzetességeit „koncentráltan” bemutató területek (jellegzetes növény- és állatfajok telepítésével egy látványos bemutatótérbe) – ezek pontos helyét és jellegét azonban jelen fázisban meghatározni nem lehetséges. A területen folytatott korábbi gazdálkodó tevékenység emlékeit is érdemes felvenni a bemutatandó területek közé, így a korábbi keszthelyi malmokat (Alsó, Felső és Középső Malom), illetve a mosóházat.
- b) A terület **kerékpárral történő bejárhatóságának** lehetővé tétele. Az érintett terület gerincét a Hévízi-lefolyó alkotja, illetve részben az Ó-bereki csatorna partján jó állapotban lévő töltés vezet végig egészen a 75. sz. út (Alsópáhok-Keszthely közötti út) és a Kis-Balaton nemzeti parki területe között. E földút déli része a Kis-Balaton bejárataként is működő Vönöczky Schenk Jakab Kutatóházhoz ér ki (a 76. sz. főút Sármellék és Balatonszentgyörgyi szakaszát keresztezve). E kerékpáros tengely tovább vezethető északi irányba, összekapcsolva így Hévizet és a Kis-Balaton területét. Nem tartjuk szükségesnek burkolt kerékpárút kiépítését, jó minőségű és rendszeresen karbantartott, környezetbarát felső réteg alkalmazása elegendő a megfelelő komfort biztosításához az utat használók számára, és a terület ökológiai egysége sem sérül ezáltal (különösen mivel az útvonal közvetlenül a csatorna partján halad végig). A jelenlegi út északi végétől (Úsztatómajortól) kb. további 3 km útvonal kialakítása szükséges a Hévízzel való összeköttetés biztosításához.
- c) A területen számos más olyan földút található, amely összekapcsolható lehet egyrészt az előző pontban bemutatott útvonallal, másrészt pedig a környező települések között is folyosókat alkotnak. Ezen meglévő útvonalak felhasználásával, megtisztításával, rendbetételével, egységes jelzések alkalmazásával **több tíz kilométeres kerékpárút-rendszert** lehet létrehozni rendkívül költséghatékony módon, egyúttal ezen útvonalak a terület kezelése során is biztosítják a könnyű megközelíthetőséget. Az egyes utak állapota, jellemzői alapján akár útvonal-

kategóriák is felállíthatók (pl. sima, mindenki, akár gyerekek számára is élvezhető utaktól kezdve a mountain bike ösvényekig).

- d) **Gyalogos útvonalak kialakítása.** A gyalogosok, kirándulók számára kijelölendő útvonalak részben átfedésben vannak a kerékpáros útvonalakkal. A terület északi részén már kiépített útvonal a Hévízről induló Berki tanösvény, mely informatív táblákkal, madárlesekkel várja a kirándulókat. Ehhez hasonló konstrukció a lapterület több pontján is kialakítható.
- e) **Lovas útvonalak kijelölése.** Keszthely és Hévíz környékén rendkívüli népszerűségnek örvend a lovasturizmus. A jelenlegi kínálat a tervek szerint a jövőben kiegészül egy, a Keszthelytől délre elhelyezkedő Szendrey telepen megépülő, nemzetközi színvonalú lovascentrummal is. A terület jellege kiválóan alkalmas hosszabb lovastúrák megtételére, azonban természetvédelmi szempontból elengedhetetlen a lovasok által használt útvonalak tudatos alakítása. Ennek megfelelően szükség van a lovasok által használható útvonalrendszer kijelölésére, egyfajta úthálózat létrehozására a területet körülhatároló települések lovardáinak bevonásával, lehetőség szerint kapcsolódva már meglévő vagy egyébként lovasok által előszeretettel használt nyomvonalakhoz.
- f) **Tanösvények, bemutatóterületek** kijelölése, létrehozása az útvonalhálózat csomópontjaihoz igazodva. Egységes arculattal rendelkező, a természeti-táji értékeket bemutató táblarendszer alkalmazása, természetes építési módszerek felhasználásával pihenő-, illetve megfigyelőhelyek kiépítése.
- g) **Vizitúra útvonalak kialakítása** és a kapcsolódó infrastruktúra megteremtése. A melegvízű forrás által táplált csatorna egész évben fagymentes, így télen-nyáron különleges élményt nyújthat a rajta evezőknek. Jelenleg csak alkalmasszerűen szerveznek vizitúrát, pedig előreláthatólag komoly érdeklődésre tartana számot a területre érkező turisták között. A csatorna állapota nagyrészt megfelel a vizitúra követelményeinek, a partvonal kíméletes megtisztítása és az elhalt, mederbe dőlt fák eltávolítása elegendő egy kb. 10-12 kilométeres vízi útvonal kialakításához. Ezen túlmenően csupán beszálló és kiszálló állomások (stég és a kajakok, kenuk átmeneti kikötésére alkalmas kis kikötők) kialakítása szükséges, 4 fő ponton: a csatorna északi kezdőpontja, az Úsztatómajor, a fenékpusztai kastély, valamint a csatorna és a 76. sz. út találkozási pontja közelében. Fontos azonban, hogy a vizitúrák szak időszakosan tudnak közlekedni a teljes fenti útvonalon, tekintettel a lefolyó vegetációjára.
- h) **Kilátópont létesítése** a terület délnyugati részén (Sármellék területén), ahol a felszín természetes emelkedése lehetővé teszi azt. A kilátópont ideális helyszíne a Sármellékre bevezető 75. sz. út közelében lenne mind a gépjárművel, mind a gyalogosan vagy kerékpárral érkezők számára.
- i) **Vasúti hajtánypálya kialakítása** a 76. sz. út mentén haladó, jelenleg használaton kívüli Balatonszentgyörgy-Sármellék vasútvonalon, a Vönöczky Schenk Jakab Kutatóház körüli területtől a sármelléki vasútállomásig. Az adott szakasz mentén kerékpárút építése természetvédelmi szempontból nem engedélyezhető, így a meglévő (és jelenleg használaton kívüli) vonalas infrastruktúra kihasználásával egyrészt a biztonságos összeköttetés megoldható lehet, másrészt pedig egy egyedülálló attrakcióval is bővül a térség turisztikai kínálata. A körülbelül 5 kilométeres szakaszon kézi erővel működtethető hajtányokkal lehetne közlekedni, amelyek akár kerékpárszállításra is alkalmasak lehetnek. Sármellékre érkezve már kerékpárúton folytathatják útjukat a turisták Zalavár, Zalakaros, Alsópáhok irányába.

Amennyiben a sármelléki repülőtér fejlődése eredményeképpen újra megindul a vasúti szállítás a vasútvonalon, az előreláthatólag így sem lesz olyan mértékű, ami ellehetetlenítené a hajtánypálya működését, azok összehangolása megoldható. Sármellék Község Önkormányzata korábban már kezdeményezte e hajtánypálya létrehozását, a MÁV-val történt egyeztetései is eredményesek voltak, azonban megfelelő pénzügyi forrás hiányában ez idáig a megvalósítás elmaradt.

- j) **Információs infrastruktúra kialakítása modern eszközök bekapcsolásával.** Telefonos alkalmazások kialakítása a terület térképére vetítve, melyek letöltésével a látogatók mobiltelefonjuk vagy táblagépük segítségével mehetnek végig az egyes útvonalakon, szerezhetnek információkat a látnivalókról, további útvonalakhoz való kapcsolódási lehetőségekről, egyéb hasznos információkról (pl. menetrend, időjárás). A tervezett tanösvények egyes pontjain továbbá a kihelyezett egyéb információs táblákon, térképen QR kódok is kihelyezhetők, amelyeken keresztül további részletes információkhoz juthatnak a látogatók. Ezek segítségével gyerekek, családok számára játékok is kialakíthatók, melyek során a tanösvényeken, egyéb útvonalakon végighaladva feladatok megoldásával játékos ismeretterjesztés történhet.

IV. Ökoturisztikai infrastruktúra kapcsolódása más fejlesztésekhez, már meglévő attrakciókhoz

- k) **Fenekpusztai Festetics majorság és római régészeti park szabadtéri bemutatóhelyhez való kapcsolódása** (tervezett fejlesztés): a csatorna mentén (nyugati töltés) kijelölt (jövőbeli) kerékpáros, illetve gyalogos útvonal és a fenékpusztai attrakció összeköttetésének megteremtése, ehhez gyaloghíd építése a csatorna felett, ideális esetben azon a ponton, ahol az útvonal becsatlakozhat a Fenyves alléba, így az ebből az irányból érkezők is a kiskastély előtti fogadóterületre érkeznek. Ugyancsak a gyaloghíd közelében tervezzük egy vízi megállóhely (stég és kikötő) létesítését, ahol a vízitúrán résztvevők szállhatnak ki és be, tekinthetik meg Fenékpusztát, vagy akár onnan kiindulva tehetnek vízi kirándulást.
- l) **A Balatoni kerékpárkörütről történő egyértelmű megközelíthetőség megteremtése,** tájékoztató táblák kihelyezésével és biztonságos elágazások megteremtésével. Több kapcsolódási pont is lehetséges: az északi oldalon a Keszthely-Hévíz közötti, már megépült kerékpárutat használva juthatnak a kirándulók a csatorna menti útvonal északi kiindulópontjához; Fenékpusztán áthaladva, a csatorna felett létesíteni tervezett gyalogos-kerékpáros hidat vagy a Balaton-körüli kerékpárutat és a Vönöczky Schenk Jakab Kutatóházat közvetlenül összekötő kerékpárutat használva csatlakozhatnak keleti irányból az érdeklődők.
- m) Az előzőekben bemutatott infrastrukturális elemeken (csónakkikötő és gyalogoshíd) túlmenően szükség van **ökoturisztikai programcsomagok** kialakítására a területen, illetve annak közvetlen szomszédságában az attrakciók összekapcsolása érdekében, ami több szereplő együttműködését követeli meg. A fejlesztés sikere érdekében az illetékes önkormányzatoknak, úgymint Hévíz, Keszthely, Sármellék, esetleg Alsópáhok, a területen érintett múzeumok – Balatoni Múzeum és Helikon Kastélymúzeum – szakembereinek, a túrákat szervező szolgáltatóknak, valamint a Balaton-felvidéki Nemzeti Park szakembereinek együttesen kell kialakítani a térségbe látogatók számára ajánlható programlehetőségeket.
- n) **Összeköttetés megteremtése a Kis-Balatonnal.** A jelen tanulmányban tárgyalt terület déli határa egyben a Kis-Balaton Balaton-felvidéki Nemzeti Parkhoz tartozó területének északi határa, a Hévízi-csatorna vízi útja, illetve az azt keresztülszelő 76.

sz. főút találkozásánál található a park egyik bejáratának számító Vönöczky Schenk Jakab Kutatóház. A Kutatóház kulcsszerepet játszik a Nemzeti Park egyik legismertebb területének feltárásában, bemutatásában, valamint az élőhely megőrzésében. A Kis-Balaton területe csak külön belépési engedéllyel és szakvezetővel látogatható. Belépési engedély és szakvezetés a Kutatóháznál igényelhető. A láprehabilitáció és a kapcsolódó ökoturisztikai fejlesztések megnyitják a természetközeli turizmus hívei előtt a Hévízi-lefolyót és környezetét. E koncepció továbbfejlesztésével olyan turisztikai programcsomag kialakítása lenne az ideális a térség számára, amely több belépési ponttal rendelkezik, s amelyek mindegyikén a terület egésze vonatkozásában megfelelő tájékoztatást kaphatnak a látogatók. A Nemzeti Parkkal együttműködve a Hévíz vagy Keszthely felől érkező egyéni vagy szervezett túrák kombinálhatók lennének a Nemzeti Park által szervezett vezetésekkel, megnyitva ezáltal a Kis-Balaton látogatható területeit is szélesebb közönség előtt, mindeközben pedig a Nemzeti Park által szervezett vezetések gondoskodnak arról, hogy az érintett vizes élőhelyek szükségtelen zavarása ne történjen meg. Egy ilyen konstrukció kialakítása továbbá bevételhez juttatná a Nemzeti Parkot is.

A Kis-Balaton északi részén, a fokozottan védett terület előtt megindult egy bemutatóterület kialakítása a Nemzeti Park részéről, amely tovább bővíti a látogatható területek körét.

- o) A térség föld- és vízrajza lehetővé tenné akár több napos **vízitúrák** megtételét is. A Hévízi-lefolyó mentén a Kis-Balatonon át, a Zala torkolatán a Balatonba érve fel lehet evezni egészen Keszthelyig, megismerve ezalatt számos különböző vizes élőhelyet. Mivel a vízi út egy része a Nemzeti Park területén halad át, egy ilyen túraútvonal kialakítása is csak a Nemzeti Park közreműködésével jöhetne létre. Tekintettel arra, hogy a Nemzeti Park belépési engedélyhez köti az egyes területeken való áthaladást, érdemes lehet egyfajta kvótarendszer kidolgozását megfontolni. Ez egyrészt garantálja a Nemzeti Park számára, hogy ellenőrzése alatt tarthatja a látogatók számát, másrészt a turisztikai szolgáltatók (programszervezők) számára is egyfajta kiszámíthatóságot biztosít, egy online kvótaigénylési felület létrehozásával pedig megvalósítható lenne az ökoturisztikai útvonalhálózatba való többpontos belépés is (pl. a Fenékpuszta, Keszthely – Szendrey telep, Hévíz, Kutatóház belépési pontokkal).

V. Külső infrastruktúra fejlesztése – megközelíthetőség javítása

- a) A természetközeli turizmus egyik alapvető eleme kell legyen a környezetbarát mobilitás. Annak érdekében, hogy a tervezett fejlesztés ténylegesen bekapcsolódhasson a térség turisztikai kínálatába, biztosítani kell a **megfelelő megközelíthetőséget**. Erre azért is van szükség, mert a nem egyértelmű belépési pontok esetében a védett területen parkoló, behajtó járművekkel kell számolni, melyek egyrészt veszélyeztethetik az érzékeny vizes élőhelyek környezeti állapotát, másrészt mindez nincs összhangban azzal az igénnyel, miszerint egy nyugodt, csendes, a motorizációtól a lehetőségek szerint mentes, bejárható és egységes zöldfelületet hozunk létre. Így tehát az egyes belépési pontokhoz kapcsolódva megfelelő parkolóhelyek kijelölése, kialakítása és az útvonalak kezdő- és végpontjainak forgalomtól történő lezárása szükséges.
- b) Ugyancsak érdemes megfontolni a belépési pontokhoz kapcsolódó **tömegközlekedési lehetőségeket** is, amennyiben szükséges, buszmegállóhelyek létesítésével (akár csak a leglátogatottabb időszakokra). A legközelebbi működő vasúti megállóhely a fenékpusztai. A megállóhelyen leszállva, Fenékpuszta területén (illetve a tervezett

szabadtéri bemutatótéren) áthaladva a Hévízi-csatornát keresztező gyaloghídon lehetne csatlakozni a tervezett úthálózatához. A fejlesztés megvalósítása esetén mindenképpen komoly hangsúlyt kell fektetni a terület és a tömegközlekedés kapcsolatára, naprakész információkkal kell ellátni az ide látogatókat abban a vonatkozásban, hogy az egyes belépési pontokhoz hogyan tud eljutni, illetve a kilépési pontoktól hogyan tud haza vagy szálláshelyére jutni tömegközlekedési eszközök igénybevételével.

- c) **Nem tartjuk indokoltnak a lápos területen önálló látogatóközpont, fogadóépület építését**, mivel a terület jellegzetes bejárati pontjain már több hasonló funkcióval rendelkező létesítmény van, illetve tervezett. Ilyen a déli oldalon elhelyezkedő Kutatóház és a tervezett fenékpusztai bemutatótér. A Hévízi-csatorna kiindulópontján van szükség infrastruktúra kiépítésére, de ez nem igényli egy nagyobb fogadóépület meglétét, inkább csak egyfajta sportszer-kölcsönző, illetve információs bázis kialakítása szükséges. Hosszú távon érdemes lehet megfontolni egy vizes élőhelyet bemutató (a Pannon Egyetem korábbi Békavár projekt ötletéhez hasonló) látogatóközpont kialakítása, érdemes azonban láprehabilitációs folyamatokat megindító beavatkozások első eredményeit, valamint az első évek ökoturisztikai tapasztalatait bejárva dönteni ennek elhelyezéséről és jellegéről.

VI. Valódi ökoturizmus megteremtése

Napjainkban az ökoturizmus egyfajta reklámként használt kifejezés, sokszor egyszerűen csak olyan tevékenységeket jelölnek vele, melyek szabadban történő időtöltéssel járnak. Ennél azonban az ökoturizmusnak sokkal többet kellene jelentenie. Az IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, Természetvédelmi Világszövetség) értelmezésében az ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából, úgy, hogy kíméli azokat a látogatás hatásainak mérséklésével. E meghatározásnak hazánkban az ökoturisztikai kínálatnak csak elenyésző része felel meg. Mint azt már a tanulmányunk korábbi pontjaiban is kifejtettük, **jelen projektben a környezeti állapot fokozatos romlását okozó problémák gyökeréig kívánunk visszanyúlni**, hogy ténylegesen hosszú távon is működő megoldásokat valósítsunk meg. Ugyanezt az elvet kell érvényesíteni az érintett terület térségi turisztikai kínálatba való bekapcsolása során is, hogy ne okozunk a terület „megnyitásával” a korábbiaknál is nagyobb károkat, illetve hogy méltóképp kihasználhassuk a terület természeti adottságait szemléletformáló beavatkozások megvalósításával, ösztönzésével is.

A területre épülő ökoturisztikai szolgáltatási paletta kialakítása során a következőket kell egyfajta kiindulópontként kezelni: a természeti és kulturális értékek felkeresésének és a testmozgás különböző fajtáinak összekapcsolása; a turisták jelenlétével okozott környezeti, gazdasági vagy társadalmi károk minimálisra csökkentése (szervezett és ellenőrzött keretek); helyi szolgáltatások, termékek előnyben részesítése; helyi hagyományokhoz való alkalmazkodás igénye. Ugyancsak érvényre juttatandó a természeti és kulturális értékek együttes értelmezése, ami az általunk tágabb értelemben tárgyalt tájegyüttes szempontjából kézenfekvő: a római kori emlékek, a Festetics-hagyományok, a szőlőtermő területek, a vizes élőhelyek és a Balaton formálta élettér mind meghatározó, egymásra ható tényezőként vehető figyelembe.

Mivel a projektünk célja a lápos területek rehabilitációján túlmenően minőségi ökoturisztikai helyszín létrehozása, így nem engedhető meg, hogy a terület környezeti állapotának feljavítása, a szükséges alpinfrastruktúra megteremtését követően egyszerűen „sorsára hagyjuk” azt, és a környező települések turisztikai szolgáltatói határozzák meg a területen megjelenő szolgáltatásokat. Célunk tehát egyfajta **ökoturisztikai minőségbiztosítás**, ami egyrészt a szolgáltatásokat igénybe vevők számára is garanciát jelent, másrészt a célterület terhelését is csökkenti. Egy illetékes szervezet

(esetünkben előreláthatólag a már korábban említett Festetics-örökséget kezelő klaszter) egyfajta kézikönyvet állít össze, mely a területet célzó turisztikai szolgáltatók számára szolgálhat iránymutatásképpen, akik a benne megfogalmazott ajánlások teljesítése esetén illeszthetik be a területre irányuló szolgáltatásaikat a termékkínálatukba.

Ahhoz, hogy a terület rehabilitálásával és az ökoturisztikai infrastruktúra kialakításával elérjük azt a célt, miszerint bekapcsoljuk a területet a térség turisztikai szövetébe, a célcsoportok igényeit ténylegesen figyelembe vevő szolgáltatások, attrakciók telepítése döntő jelentőséggel bír. A hazai ökoturizmusban résztvevők döntően fiatalok és középkorúak, családok, ha pedig nem családok, akkor jellemzően férfiak és az átlagosnál magasabb iskolai végzettséggel és jövedelemmel rendelkeznek¹⁰. Mindazonáltal figyelembe kell venni a térségi szolgáltatásokat (gyógyfürdők) igénybe vevő célcsoportokat is, akik jellemzően az idősebb korosztály tagjai közül kerülnek ki, így számukra is megközelíthető és élvezhető módon kell az attrakciókat kialakítani. Fontos szempont lehet ezen idősebb korosztály számára egyfajta biztonsági rendszer megteremtése, amennyiben a terület bármely pontján segítségre van szükségük, egy több nyelven működő (lehet ez az egyébként is működő információs vonalához rendelt is) telefonvonal biztosításával például nagyban növelhető a látogatók biztonságérzete.

VII. A projekt társadalmi elfogadottságának növelése

Tekintettel arra, hogy a tervezett projekt meghatározó befolyással van magánterületekre (a lápterület döntő része magánterület, csak az azt behálózó csatorna- és árokrendszer van állami tulajdonban), valamint mivel egy közel 10 km*5 km terület jövőbeni sorsára és a térség turisztikai arculatára, a **lakosság és a potenciális látogatók informálása és érzékennyé tétele szükséges a természet- és tájvédelemmel kapcsolatban**. Különösen fontos ez azon területek vonatkozásában, amelyek tulajdonosai ez idáig területükre nem lépésként, hanem potenciálisan hasznosítható (akár későbbi építési) területként gondoltak. A területet mint önmagában, létezésénél fogva értékes, a jövő generációk számára megőrzendő területet, továbbá mint a térség turisztikai arculatának egy lehetséges meghatározó elemét kell a helyi közösségekben tudatosítani. Csak ezek után lesz arra lehetőség, hogy az érdekeltek beépítsék kínálatukba e vonzó természeti erőforrásokat, létrehozzanak helyi sajátosságokra alapozó ökoturisztikai márkákat, termékeket.

VIII. Kiegészítő projekt (nem a láprehabilitációs projekt részeként valósul meg, de ahhoz elhelyezkedése, jellege miatt szorosan kapcsolódik)

- a) **A Hévízi-tó véderdejeként funkcionáló láperdő relaxációs parkerdővé történő fejlesztése.** A Hévízgyógyfürdő és Szent András Reumakórház által a tó közvetlen környezetének, a véderdőként funkcionáló láperdő egy részének rehabilitációja és abban közpark kialakítása tervezett. A láperdő ökológiai állapotának helyreállítása természetvédelmi szempontból elengedhetetlen, emellett azonban komoly turisztikai potenciállal is bír Hévíz számára, mivel abban ideális, kikapcsolódásra, relaxációra, rekreációs tevékenységekre ideális park alakítható ki, mely valóban hiánypótló lenne mind a hévízi lakosok, mind az ideérkező, gyógyulni vágyó vendégek számára. A park területén – rejtett kerítéssel, vizuálisan is zártan – olyan állományklímát, fiziológiai, esztétikai értékeket lehetne teremteni, amelyek a vendégeknek egyedülálló élményeket, meditációs, elvonulási lehetőségeket biztosítanak. A park felszín feletti dorongútjai mellett különböző szinteken – példaként – "pihenőfészkek" alakíthatók¹¹. A véderdőt a Hévízi-tó vize táplálja, a régi állapotokhoz képest jelenleg kevesebb vizet kap a terület, ami a mocsári fenyezők

¹⁰ Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia, 2008, Pannon Egyetem Turizmus Tanszék és Aquaprofit Zrt.

¹¹ Prof. emeritus MŐCSÉNYI Mihály, TÁJÉPÍTÉS IV. évfolyam, 1.szám (2003.tavaszi)

életkörülményeit rontja, az erdő egyre inkább előregszik. E kedvezőtlen folyamatok visszafordítására egy egyedi láperdő-rehabilitáció szükséges, a terület európai szinten is egyedülálló volta azonban speciális szakértelmet követel meg (mocsárfenyő-erdők jellemzően Észak-Amerikában találhatók).

- b) **Természetközeli élményfürdő létrehozása.** Az elmúlt évek során, a Hévízi-tó népszerűségének, ismertségének növekedésével párhuzamosan a nem gyógyulási-rehabilitálódási céllal ide érkező vendégek köre is egyre inkább bővült. Különösen igaz ez a nyári időszakra, amikor kedvezőtlenebb időjárás esetén a Balaton-parton pihenők megindulnak a térség fürdőhelyeire, melyek közül a legközelebb a zalai partokhoz Hévíz van, de hasonló helyzet áll elő hosszú hétvégéken, szезontól függetlenül is. E csoportok nem kifejezetten a gyógyvíz jótékony hatásai, a fürdőben elérhető kezelések miatt látogatnak Hévízre. Míg bizonyos napokon, időszakokban most még e vendégkör nem jelent túlzott mértékű terhelést, viszont amennyiben a jövőben erősíteni kívánjuk a fürdő gyógyászati vonalát és célzottan, ténylegesen gyógyulni vágyó vagy megelőzést célzó betegeket kívánunk idevonzani, a tó és a tófürdő korlátozott kapacitásai miatt érdemes e vendégkör igényeit máshol, más jellegű szolgáltatásokkal kielégíteni.

Korábban már több oldalról felmerült egy, a Hévízi-tó elfolyó vizére alapozó élményfürdő létesítésének ötlete, amelyet a kórház és a települési önkormányzat is támogatna. Egy ilyen élményfürdő térségi szintű igényt elégíthetne ki, mivel a Balaton-parti üdülőközönseget is kiszolgálhatná, amire valós igény jelentkezik. Az élményfürdővel kapcsolatos elképzelések eltérnek a hazánkban elterjedt élményfürdőtől és csúszdaparkoktól. Ezt a tájba illeszkedve képzelik el, megőrizve a természetességet, a térségre jellemző elemeket, a vizes élőhelyek sajátosságait építenék be, egyfajta „lápfürdőt” kialakítva, így e létesítmény a kehidakustányi és a zalakarosi fürdőhöz képest is merőben mást nyújtana a vendégek számára, egyúttal alkalmas lenne a Hévízi-tó tehermentesítésére is.

A létesítés helyére vonatkozóan több alternatíva is felmerült. Hévíz városa többé-kevésbé elérte terjeszkedésének határait, területén belül az egyetlen igazán alkalmas hely az Ady Endre utcától délre eső területen a Hévízi-csatorna mentén található, felhasználva a jelenleg itt üzemelő kemping egy kis részét is. Korábban felmerült a régi, ez előbbi területtel szinte határos, de már Keszthelyhez tartozó ún. angolnatelep, mint lehetséges helyszín. E területet végül Keszthely Város Önkormányzata értékesítette egy szállodaberuházáshoz, amely azonban mind a mai nem valósult meg. Ugyancsak lehetséges helyszín a szintén Keszthely területéhez tartozó, Hévízi-tótól kb. 3 km-re délre, a csatorna mentén fekvő úsztatómajor területe.

- c) Az élményfürdő alternatívája vagy kiegészítő elem lehet egy **vízi játékpark kialakítása**. A Hévízi-lefolyó meleg/langyos vizének felhasználásával hazánkban egyedülálló szabadidőparkot lehetne létrehozni, amely nem csak a nyári szezonban vonzaná a látogatókat, hanem a víz kedvező hőmérséklete miatt ősszel és tavasszal is nyitva lehet. A játékpark a környék fürdőhelyeinek illetve a Balaton-part szolgáltatásaival kiegészítve érdemben emelheti a térség turisztikai vonzerejét, tartalmaz kikapcsolódást biztosítva az egész családnak és mérsékli az időjárás körülmények hatását a turistaforgalomra, csökkentve ezáltal a szezonalitást is.
- d) A Hévízi-lefolyó felső szakasza földrajzi adottságainak köszönhetően alkalmas lehet **különleges vízi sportok meghonosítására** is. A Hévízi-tó vízből nyert energia és lehetőség szerint egyéb megújuló energiaforrások felhasználásával generált

vízmozgások (hullámok, állóhullám) bővítenék a vízisport-szolgáltatások körét, új célcsoportokat vonzva ezáltal a térségbe illetve kiegészítő időtöltési lehetőséget jelentene a gyógyfürdőkbe illetve Balaton-partra érkezők számára.

A jogi, tulajdonjogi helyzet feltárása, a területre vonatkozó építésügyi és környezetvédelmi szabályozás bemutatása

A projektterület jelenlegi helyzetének bemutatásakor kiemelten vizsgálendő annak **tulajdonjogi helyzete**. Az érintett ingatlanok döntő része kárpótlási eljárások keretében magántulajdonosokhoz került, az állami tulajdonban maradtak aránya rendkívül alacsony. Továbbra is állami tulajdonban vannak azonban a területet behálózó csatornák és árkok, ezek kezelése azonban számos különböző szervezet között oszlik meg: Pannon Egyetem, Nemzeti Földalapkezelő Szervezet, Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság, MNV Zrt., Bakonyerdő Zrt., Zalavár Mgtsz., Kisbalatoni és Zalamenti Vizitársulat, Balaton-felvidéki Nemzeti Park. A projekt előkészítése során meg kell vizsgálni a kezelési jogok indokoltságát is. Számos esetben előreláthatólag a jogosult kezelő szervezet kész lemondani erről a jogáról, azáltal csökkenthető lehet az érintett terület szétszabdaltsága, amely elsősorban a fenntartási időszak vonatkozásában bír jelentőséggel.

A terület döntő része lápi védettséget élvez, ami az ingatlanokra vonatkozó földhivatali nyilvántartásban is fel van tüntetve. A **természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény** 23.§ (2) bekezdése ex lege védetté (országos jelentőségű védett területté) nyilvánított minden lápként nyilvántartott területet, így a jelen tanulmányban tárgyalt projekt által érintett területet is. Ugyanezen szakasz (3) bekezdés d) pontja alapján „a láp olyan földterület, amely tartósan vagy időszakosan víz hatásának kitett, illetőleg amelynek talaja időszakosan vízzel telített, és amelynek jelentős részén lápi életközösség, illetve lápi élő szervezetek találhatók, vagy talaját változó kifejlődésű tőzegtartalom, illetve tőzégképződési folyamatok jellemzik”. Mindazonáltal a terület szabályozása nem egységes. Erre példa a hévízi kifolyó keleti oldalán található, sokat vitatott „angolnatelep” sorsa, amely szigetszerűen kiemelkedik a védettség alól, lápi besorolása részben törlésre került.

A terület déli részén fekvő egyes területek a Balaton-felvidéki Nemzeti Park részét képezik.

A Hévízi-tó Természetvédelmi Terület bővítéséről szóló 23/2006. (IV.20.) kormányrendelet mellékletben foglalt kezelési terv értelmében a kezelés gyakorlati célkitűzéseként került rögzítésre (többek között) a Hévízi-tó és környékének kiemelkedő tájképi értékei megőrzésének igénye. A természetvédelmi stratégiák között a jogszabály kiemeli a tó hidrogeológiai adottságainak megőrzését, az arborétum jellegű területek aktív kezeléssel történő fenntartását, valamint tanösvények és bemutató létesítmények kialakítását. A terület természetvédelmi kezelője a Szent András Reumakórház, így minden tervezett beavatkozás előtt a kórház szakembereivel való egyeztetés szükséges.

„A közösségi cselekvés kereteinek meghatározásáról a víz-politika területén” című, 2000. december 22-én hatályba lépett, 2000/60/EK irányelv (a továbbiakban: Víz Keretirányelv, VKI), az Európai Unió víz-politikája érvényesítésének meghatározó eszköze. Az irányelv értelmében az uniós tagállamokban 2015-ig jó állapotba kell hozni a felszíni és felszín alatti vizeket, és fenntarthatóvá kell tenni ezt a jó állapotot. A VKI szerint a felszíni víztestek kiváló ökológiai állapota az az állapot, amely a legnagyobb mértékben megközelíti az adott terület érintetlen állapotának jellemzőit. Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a tagországok által vállalt kötelezettségek közé bekerült a természetes vízi élőhelyek eredeti állapotának visszaállítása, valamint annak fenntartása, ami a jelen tanulmányban bemutatott projekt egyik fő célkitűzése.

A projekt által biztosítható szolgáltatások megnevezése, a szolgáltatások igénybe vételében érdekeltek körének számbavétele

A tervezett projekt eredményeképpen rehabilitált területhez a következő funkciók kapcsolhatók:

- vizes élőhely, a hazánkban és nemzetközi szinten is különleges tőzegláp mint biotóp;
- a Hévízi-tó jótékony hatásainak fennmaradásában történő közreműködés;
- új, sportolásra, rekreációs tevékenységekre alkalmas területek;
- ökoturisztikai szolgáltatások alapját képező infrastruktúra.

A célcsoportokat elsősorban az ökoturisztikai fejlesztések szemszögéből vizsgálhatjuk meg. A megyei szintű tervezés jelenlegi szakaszában a Keszthely és Hévíz térségének vonatkozásában számos olyan fejlesztési terv fogalmazódott meg, amelyek egymással összekapcsolhatók és összekapcsolandók, és amelyek ezáltal olyan egységes turisztikai kínálatot teremtenek meg, amely egyben meghatározza a térség arculatát is.

Ha csak a Zala megyéhez tartozó közeli, turisták által kedvelt települések látogatottsági adatait nézzük, több mint 300 000 vendég érkezik évente a térségbe, amely kiegészül még a déli part közeli településekkel (Balatonszentgyörgy, Balatonfenyves, Balatonmárfiafürdő, Fonyód) melyek a lenti statisztikában tükröződő kereskedelmi szálláshelyeken túl kifejezetten kedvelt célpontok gyermek-, valamint ifjúsági táborok számára.

Északi partszakasz	Keszthely	Hévíz	Gyenesdiás	Vonyarvashegy	Balatongyörök	Összesen
2011	50 214	207 000	20 039	8 834	16 644	302 731
Déli partszakasz	Balatonfenyves	Balatonmárfiafürdő	Balatonkeresztúr	Fonyód	Összesen	
2011	5 599	6 750	4 540	28 409	45 298	

Forrás: TEIR, 2011.

A Balatoni kerékpárkörüton évente több mint 100 000-en kirándulnak kerékpárral (pontos statisztikák nem állnak rendelkezésre, ez a Balatoni Kerékpáros Turisztikai Egylet becslése), ebből több ezren (akár több tízezren) haladnak el a terület keleti oldalához közel eső szakaszon.

Közvetlen célcsoportok

A projekt által érintett célcsoportokat a tervezett fejlesztés által betölteni hivatott funkciókon keresztül vesszük számba.

Az érintett településekre érkező turisták

- Közlekedési infrastruktúra fejlesztése szükséges a könnyű megközelíthetőség érdekében, belépési pontok, parkolóhelyek kialakítása;
- Korszerű bemutatóterek, látogató-útvonalak kiépítése;
- Eligazodáshoz, ismeretterjesztéshez többnyelvű információ felkínálása;
- Kiszolgáló infrastruktúra kiépítése;
- Élő, környezetbarát közlekedési módokkal használható kapcsolat létrehozása a Hévíz-Keszthely-Fenekpuszta–Kis-Balaton tengelyen. Olyan kiegészítő infrastruktúra kialakítása szükséges, amelyek az egyes településekre érkezőket egyértelműen továbbviszik lápterület látogató-útvonalai irányába (gyalogos útvonalak, tömegközlekedéssel kapcsolatos egyértelmű és naprakész tájékoztatás az érintett helyszíneken, gépjárművel történő megközelítés esetén információs táblák elhelyezése);

- Egyéb ökoturisztikai fejlesztésekkel történő élő kapcsolat kialakítása;
- A térségi turisztikai kínálatához illeszkedő rekreációs lehetőségek kínálatának bővülése minden célcsoport számára, azok speciális igényeihez igazodva.

Helyben érintett gazdasági szereplők

- A tájegyüttes arculatába reményeink szerint fokozatosan beépülő lapterület és a rá épülő különleges attrakciók növelhetik a települések turisztikai vonzerejét, ami a turisztikai szektorban érintett összes szereplőre nézve előnyös.
- Az új útvonalak és a kapcsolódó attrakciók új szolgáltatások megjelenését is maguk után hozhatják (pl. sportszer-kölcsönzés, horgászfelszerelés bérlése, vásárlása). Nem célunk új szolgáltató sorok kialakítása, e területeket éppen zavartalanságuk, nyugalomuk, a természet közelsége teszi majd vonzóvá, a szolgáltatások bázisa a belépőpontokhoz igazodik, már meglévő vagy tervezett egyéb attrakciókhoz kapcsolódva, növelve így e létesítmények kihasználtságát.

Turisztikai szolgáltatók

- A Balatonra, illetve a Keszthely-Hévíz térség egyéb attrakcióira építő turisztikai szolgáltatók vonatkozásában ki kell dolgozni egy figyelemfelkeltő programot és az ahhoz szükséges információs anyagokat, melyben a térség már megvalósult és jövőben tervezett fejlesztései összehangoltan, egymást kiegészítve jelennek meg. Erősíteni kell egyrészt az érintett települések már kialakult, a köztudatban részben-egészben rögzült arculatát, másrészt egy egységes külső fellépést is érvényre kell juttatni, a Festetics-örökség tematikájára, valamint a Balaton vízparti hagyományaira alapozva. Ez utóbbi megvalósításában fontos szerepet tölthet be a korábban már említett **Festetics-örökséget kezelő klaszter**.

Helyi lakosok

- Az érintett terület bejárhatóvá tételével és a zöldfelületek rehabilitációjával egyben egy egész évben használható, sportolási, rekreációs és egyéb kikapcsolódási lehetőséget biztosító új léttér jelenik meg a települési lakosok számára.
- Az egyes területek mintegy tanösvényszerű kialakítása nem csak a vendégként érkező családoknak, hanem a helyi gyermekek, iskolások számára is kiegészítő, szemléletformáló-ismeretterjesztő teret biztosít. Az általános természetvédelmi-környezetvédelmi ismereteken túl a helyhez köthető specifikus információk, hagyományok bemutatása segítheti a fiatalokat szűkebb környezetük megismerésében, erősítheti lakóhelyükhöz való kötődésüket.

Északi partszakasz	Keszthely	Hévíz	Sármellék	Alsópáhok	Összesen
Állandó lakosság	20 229	831	3 537	1 802	26 399

A projekt megvalósításának szervezeti keretei, megvalósításának elemei, szakaszai, menete, a projektgazda bemutatása

A projekt sajátosságai és összetettsége miatt a **megvalósításban központi szerepet betöltő projektgazda azonosítása csak feltételes lehetőséges**. Tekintettel arra, hogy a projekt megalapozása alapos, hosszadalmas előkészítési fázist igényel, azt a projektgazda tekintetében is kiválasztjuk a megvalósítási fázistól. Az **előkészítési tevékenységek vonatkozásában több lehetőséget is vizsgáltunk**. Ugyan a lapterületek Keszthely és Sármellék településekhez tartoznak, egy természetvédelmi rehabilitációs projekt mindkét település prioritási listáján viszonylag hátul helyezkedik el – ha a rendelkezésükre álló pénzügyi forrásokból indulunk ki. A térségben a Zala Megyei Önkormányzat tudja azt a szerepet betölteni, amely elegendő kezdeményező erővel és

anyagi forrással rendelkezik ahhoz, hogy egy jövőbeni fejlesztést megalapozó önálló feltáró-előkészítő projektet lebonyolítson. Tekintettel azonban arra, hogy a megyei önkormányzatok a következő finanszírozási periódusban előreláthatólag mintegy közreműködő szervezetként is működnek majd, adott esetben e két szerepkör nem egyeztethető össze. Az első előkészítési fázis jellegénél fogva sokkal inkább szakmai szervezetek fokozott szerepvállalását igényli. Ennek megfelelően a Balaton-felvidéki Nemzeti Park (adott esetben pl. a Balatoni Fejlesztési Tanáccsal együttműködve) lehet képes és alkalmas akár egy nemzetközi együttműködési projekt keretében a szükséges előkészítő lépések megtételére.

A megvalósítás szereplőinek azonosítása az előkészítési fázis egyik eredménye kell legyen. **Szakértelmét, tapasztalatát és szervezeti profilját illetően a Balaton-felvidéki Nemzeti Park lenne előreláthatólag a legalkalmasabb e feladatra.** Ennek hiányában a keszthelyi Városüzemeltető Nonprofit Kft. töltheti be a projektgazda szerepét, kiegészülve egy vagy több szakmai partnerrel (WWF, BfNP, Madártani Egyesület, stb.). A megvalósítás tervezett szakaszai:

Előkészítés 1. fázis – Mint azt már a projekt tartalmának részletes leírása során is bemutattuk, a projekt esetében döntő jelentőséggel bírnak az előkészítési fázis során elvégzendő vizsgálatok, feltáró munkák és értékelések. A projekt részletes műszaki tartalma (tehát a megvalósítási szakasz tartalma) ezen eredmények rendelkezésre állásáig nem vagy csak részlegesen határozható meg. Ezen szakmai lépések megtételéhez igazodva szükség van továbbá az érintett, állami tulajdonban lévő területek helyzetének rendezésére, a kezelő szervezetek együttműködésének kidolgozására, a kapcsolódó szerződések megkötésére. E szakasz időtartama az előkészítettség jelen állása mellett nem jósolható meg előre, előzetes becslésünk alapján a szükséges szakmai vizsgálatok és az egyeztetések folytatása, döntések meghozatala kb. **másfél évet vehet igénybe.**

Előkészítés 2. fázis – A projekt tartalmának előkészítése: részletes megvalósíthatósági tanulmány készítése (ennek során helyi lakosság és ideérkező turisták körében közvélemény-kutatás, egyeztetés érintett intézményekkel, szervezetekkel); ötletpályázat kiírása és lebonyolítása az arculat kialakítására; tervezés, engedélyezés, pályázati előkészítés, kapcsolódó dokumentáció elkészítése; fenntartási terv készítése a bevonni tervezett szervezetek és önkormányzatok részvételével (egyfajta munkacsoportos formában). Az előkészítés e szakasza részben az első szakasszal párhuzamosan is történhet, döntően azonban annak eredményeire épül. **Becsült időtartama fél-háromnegyed év,** függően a pályázati kiírás támasztotta követelményektől.

Megvalósítás – A fejlesztés jellege és mérete miatt annak megvalósításához vagy állami és/vagy uniós támogatás szükséges. A projekt akár több ütemben is megvalósulhat, különböző pályázati konstrukciókon belül (élőhely rehabilitáció, turisztikai attrakciófejlesztés, ökoturisztikai fejlesztések, zöldfelületi rehabilitáció, természetvédelmi szemléletformálás), mindazonáltal tekintettel kell lenni arra, hogy az egyes elemek önálló megvalósítása egymagában nem képes az elvárt hatások, eredmények elérésére. A **projekt megvalósítása kb. 2 évet igényel** (tekintettel arra, ahogy bizonyos munkálatok nagyban függenek az időjárási körülményektől), azonban, mint ahogy ezt már korábban is kifejtettük, a terület rehabilitációjához nem elegendő egy egyszeri nagyobb beavatkozás, hanem hossz évek következetes fenntartói tevékenysége szükséges.

Fenntartás – Jelenleg a láp területét behálózó csatornarendszer különböző szervezetek kezelésében van, amelyek azonban e kötelezettségeiknek nem vagy csak részben tesznek eleget. A csatornák által közrefogott területek döntő része magántulajdon, azokon termelő tevékenység nem zajlik, jobb esetben is csak a rendszeres kaszálás történik meg. Mivel gazdasági szempontból az érintettek közvetlenül nem érdekeltek a csatornahálózat fenntartásában, a lapterület lápos jellegének, a tőzegtakaró vízháztartásának megőrzésében a szükséges fenntartási tevékenységek, beavatkozások elmaradnak. Mint azt már korábban is hangsúlyoztuk, a rehabilitációt nem egyszerű beavatkozásként, hanem sokkal inkább egy folyamatként kell felfogni. Ahhoz, hogy a projekttel elindítani kívánt kedvező folyamatok ténylegesen fenntarthatók legyenek, a megtisztított és a

szükséges műtárgyakkal ellátott csatornarendszer folyamatos működtetése, az esetleges pótlások, karbantartások elvégzése szükséges, nem beszélve az esetleges havaria helyzetek esetén szükséges lépések megtételéről.

Tekintettel arra, hogy az érintett terület a Kis-Balaton tőszomszédságában terül el, valamint a vizes élőhely-jelleg hasonló kezelést igényel, a fenntartás, üzemeltetés szakmai bázisának a Balaton-felvidéki Nemzeti Parkot érdemes megtenni. Üzemeltetés szempontjából érdemes két részre választani a területre tervezett fejlesztéseket: egyrészt külön kezelendők a láprehabilitáció alapjául szolgáló beavatkozások, valamint a meglévő és újonnan kialakított útvonalak, másrészt pedig az ezekre ráépült ökoturisztikai attrakciók elemei (tanösvények táblái, létesítményei, pihenőhelyek, belépőpontok, hulladékgyűjtők).

Költségbecslés, költség-haszon (pénzügyi) elemzés

Előkészítés		
	Előkészítés	Megvalósítás
Rehabilitációt megalapozó felmérések, kutatások, vizsgálatok, rehabilitációs terv, részletes megvalósíthatósági tanulmány készítése	75 000 000 Ft	
Tervezés, engedélyezés	54 000 000 Ft	
Összesen		129 000 000 Ft
Megvalósítás költségek		
	Előkészítés	Megvalósítás
Lápos területek rehabilitációja		1 350 000 000 Ft
Ökoturisztikai elemek		100 000 000 Ft
Vasúti hajtánypálya, kilátópont		100 000 000 Ft
Közlekedési kapcsolatok		15 000 000 Ft
Ökoturisztikai minőségbiztosítási rendszer kialakítása		10 000 000 Ft
Társadalmi elfogadottság növelését célzó kampány megvalósítása		3 000 000 Ft
Összesen		1 578 000 000 Ft
ÖSSZESEN		1 707 000 000 Ft

A megvalósíthatósági tanulmányoknak általában részét képező klasszikus költség-haszon elemzés elkészítése jelen projekt esetében csak korlátozottan lehetséges. A projekt eredményeképpen nem egyfajta olcsóbb vagy hatékonyabb üzemeltetés lehetősége teremthető meg, mivel – mint az a fentiekben írtuk – a jelenlegi üzemeltetés nem szolgálhat kiindulási alapként. A fejlesztés célja a terület védettségi státuszának, különleges természeti adottságainak megfelelő állapot helyreállítása, valamint az ennek fenntartásához szükséges infrastruktúra megteremtése és helyreállítása.

A tervezett ökoturisztikai fejlesztések, a terület adottságait kihasználva, egyfajta kiegészítő, de a térségi kínálatot nézve hiánypótló projektelemként kerülnek beépítésre. A projektnek nem célja az érintett önkormányzatok bevételeinek közvetlen növelése, a terület szolgáltatásai minden célcsoport számára ingyenesen lesznek hozzáférhetők, így **jövedelemtermelő beruházásról nem beszélhetünk**. A kerékpáros, gyalogos és vízi utakat is magában foglaló, attrakciókat egymással összekötő terület ugyanakkor nyilvánvalóan emeli az érintett települések vonzerejét az idelátogatók, és élhetőségét a helyi lakosok számára, valamint mindez a helyi vállalkozások számára is terjeszkedési, bővülési lehetőséget teremthet, és e hatások pedig értelemszerűen az önkormányzati adóbevételek növekedéséhez is hozzájárulnak. A költség-haszon elemzés során ennek megfelelően kell figyelembe venni a projekt számos externális hatását, amelyek annak valós értékét fejezik majd ki, nem feltétlenül konkrét „bevételeként” megjelenő formában.

Jelen projekt-előkészítési szakaszban az alábbi bevételi-kiadási oldal vázolható fel:

Fenntartás		
	Bevételi oldal	Kiadási oldal
2 fő területgondnok éves munkabére		4 000 000 Ft
1 fő szakember munkabére és feladatellátáshoz kapcsolódó egyéb költségek (már meglévő szervezetnél)		5 000 000 Ft
Turisztikai hasznosítás folyamatos biztosítása		1 000 000 Ft
Ökoturisztikai karbantartása, pótlása (éves becsült költség)		2 500 000 Ft
Vasúti hajtánypálya üzemeltetése (éves költség)	1 200 000 Ft	1 200 000 Ft
Közlekedési kapcsolati helyek rendezettségének fenntartása (éves szinten)		1 000 000 Ft
Ökoturisztikai minőségbiztosítási rendszer kialakítása működtetése (éves szinten)		3 000 000 Ft
ÖSSZESEN		17 000 000 Ft

A fenti táblázatban is látszik, hogy indokoltnak tartjuk – ideális esetben – 2 fő állandó jelenlétét a területen, akik figyelemmel kísérik annak változásait, kezelik a műtárgyakat, figyelik azok állapotát, felhívják a figyelmet a szükséges beavatkozásokra illetve jelenlétükkel is hozzájárulnak a terület rendezettségnek megőrzéséhez (főként azokban az időszakokban, amikor jelentősebb számú turista érkezik a területre). A terület fenntartási feladatai előreláthatólag már meglévő szervezet keretei között megoldhatók (BFNP, VÜZ Kft, stb.) így ez esetben csak egy fő éves munkabérével és munkájához kapcsolódó egyéb költségekkel számoltunk. Ugyanígy szükséges a turisztikai hasznosíthatóság folyamatos biztosítása (a különböző szolgáltatókkal – pl. túraszervezők, szálláshelyekkel való tárgyalások lebonyolítása), illetve a térségi szinten is jelentőséggel bíró ökoturisztikai minőségbiztosítási rendszer működtetése is. A telepíteni tervezett turisztikai attrakciók közül egyedül a Kutatóház-Sármellék közötti szakaszon tervezett hajtánypálya lesz közvetlenül ellenszolgáltatás-köteles.

Sajátos kategória az ökoturisztikai minősítési rendszer működtetése. Amennyiben sikerül e rendszerrel egy ténylegesen minőséget garantáló címkeként működő rendszert kialakítani, a bekerülni kívánó szolgáltatásoknak e minősítésért fizetniük kell. Azonban addig, amíg e minősítés nem jelentkezik befolyásoló tényezőként a fogyasztók döntései során, illetve nem a helyi önkormányzatok nem szabják e minősítés meglétét bizonyos szolgáltatások nyújtásához (pl. természetvédelmi területre vezetett túrák esetében), addig a rendszer fizetössé tétele nem reális.

Közvetett bevételként jelentkezik: valósi ökoturizmus térnyerésével a negatív környezeti hatások mérséklődése, a térség élhetőségének növekedése, ingatlanárak növekedése, vendégforgalom növekedése, stb. – Mindezek felméréséhez egy mélyreható és részletes megvalósíthatósági tanulmány elkészítése szükséges, amely azonban nem értelmezhető önállóan erre a projektre, hanem abban a fürdőhelyekre tervezett egészségturisztikai fejlesztések, az infrastruktúrális fejlesztések és egyéb turisztikai fejlesztések is beépítésre kell, hogy kerüljenek.

A lapterület fenntartási költségeinek nagy részét értelemszerűen nem a fenti költségek adják, hanem magának a felújított csatorna-és árokrendszernek és az arra épült műtárgyaknak a fenntartása. E költség felbecsülése jelen esetben azért nem lehetséges, mert a felújítási igény pontos mértéke is csak az első előkészítési fázisban, a részletes felmérések, állapotértékelések során kerül meghatározásra. Továbbá figyelembe kell venni, hogy a terület rehabilitációja hosszadalmas folyamat, így a klasszikus fenntartási-üzemeltetési költségek kiegészülnek további rehabilitációs elemekkel is, amelyek a projekt tényleges megvalósítása során még nem voltak lehetségesek, időszerűek. A terület éves fenntartási költsége így előreláthatólag kb. 50 millió Ft-os nagyságrendben határozható meg, ez azonban előzetes becslés, a részletes adatok ismerete nélkül került meghatározásra.

Kockázatfelmérés, fenntarthatóság

A projekt előkészítése, megvalósítása során a következő kockázatok mérlegelendők:

- A területen érintett tulajdonosok, kezelő szervezetek passzivitása, érdeellentétei;
- A projekt társadalmi elfogadottságának, valamint a terület jövőjével szembeni közömbös hozzáállás a helyi lakosság részéről;
- A felújított csatornarendszer üzemeltetésében, fenntartásában rejlő kockázat egy egységes kezelő szervezet, illetve az ahhoz szükséges pénzügyi fedezet hiánya miatt;
- Egységes ökoturisztikai kínálat megteremtésének elmaradása. Önmagában a terület nem jelent elég vonzerőt, továbbá az általa nyújtott szolgáltatások térítés ellenében vehető igénybe, így ahhoz, hogy méltó helyet foglalhasson el a térség turisztikai kínálatában, valamint hogy a ráépülő egyéb fizető szolgáltatások is összekapcsolódhassanak (és bevételük egy része a terület fenntartásába visszaforgatható legyen), strukturált kínálat és termékek kialakítása szükséges.

A projekt fenntarthatóságának biztosítása szempontjából a következőket emelnénk ki: rehabilitált terület „gazdájának” meghatározása és a fenntartáshoz szükséges anyagi források biztosítása; a terület közvetlen közelében található egyéb, már meglévő vagy jövőbeli fejlesztésekhez történő kapcsolódás megteremtése (Kis-Balaton, madárgyűrűző állomás, Hévíz, tervezett sármelléki fejlesztések, fenékpusztai szabadtéri bemutatóhely); a Festetics-örökséget kezelő, klaszterjellegű szervezet létrehozása és megfelelő hatáskörrel való felruházása nagyban segítheti az előző pontok megvalósítását.

A fenntartásra vonatkozó további elképzeléseket az előző pont tartalmazza.

A projekt megvalósítása esetén környezeti, gazdasági, társadalmi hatásainak vizsgálata

Jelen projekt keretében történő fejlesztés alapvető célja közcélú: az érintett terület ökológiai egyensúlyának helyreállítása, természeti környezetünk méltó bemutatását célozza, nem pedig közvetlen, pénzben kifejezhető hasznot üzemeltetője számára. Gazdasági jelentősége leginkább abban mérhető, hogy a területen érintett települések (elsősorban Hévíz és Keszthely) számára, de tágabb értelemben véve a környék Balaton-parti, illetve egészségturizmusban érdekelt települései számára egy könnyen megközelíthető, természetközeli rekreációs területet biztosít, amely kiegészülve e csatlakozó szolgáltatásokkal, jelentősen emelheti a térség vonzerejét is.

A projekt eredményeképpen a terület egyben megnyílik a látogatók számára, a jelenlegihez képest megsokszorozódik a területet látogatók száma és az általuk itt eltöltött idő, fokozottabb környezeti terhelést eredményezve. E negatív környezeti hatásokat mérséklendő, egyrészt a megfelelő infrastruktúra elhelyezését (szeméttgyűjtők, kijelölt piknikező helyek) és ezek rendszeres tisztítását kell megvalósítani, másrészt pedig a területre irányuló szolgáltatások tartalmát és lebonyolításuk módját kell oly módon szabályozni, hogy azok valóban minimális környezeti hatással járjanak.

A helyi társadalom szempontjából kiemelő, hogy megszűnik a terület csak részben használható jellege, jelentős rekreációs tevékenységekre alkalmas területhez juttatva a helyi lakosokat (bár a Kis-Balaton is könnyen megközelíthető, belépése engedélyhez kötött, spontán kikapcsolódásra, sportolásra nem alkalmas), továbbá megszűnik a „senkiföldje” jelleg, tudatosítva ezáltal a terület természeti értékeit is.

A projekt stratégiai dokumentumokhoz való illeszkedésének vizsgálata

A projekt az **Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia**¹² alábbi prioritásaihoz járul hozzá:

- I. Prioritás: Aktív, természetjáró infrastruktúra fejlesztése; A természet-megfigyelés létesítményeinek fejlesztése;
- II. Prioritás: Alkalmi zöldturistákat célzó kínálatfejlesztés, életciklus-csoportok szerint differenciálva; Az aktív kínálat fejlesztése; Ökoturisztikai kínálat fejlesztése; Tematikus utak kialakítása országos és területi szinten;
- III. Prioritás: Helyi közösségek bevonása, tájékoztatása, képzése, szemlélet formálása/humánfejlesztés;
- IV. Prioritás: Kapcsolódó termékek és szolgáltatások fejlesztése;
- V. Prioritás: Komplex szolgáltatáscsomagok kialakítása a különböző célcsoportoknak; A helyi kínálati elemek (csomagok, egyedi szolgáltatások) piacra jutásának megszervezése;
- VI. Prioritás: Látogatói menedzsment, interpretáció, élményelemek fejlesztése; Interpretációs eszközök és technikák céltudatos fejlesztése; A korszerű informatikai és kommunikációs eszközökre épülő tájékoztató rendszerek fejlesztése; Látogatói információs hálózat kialakítása; Irányelvek, etikai kódexek kialakítása, terjesztése; Az ökoszemléletű minőségbiztosítás rendszerének kiépítése

A projekt előzetes megvalósíthatósági tanulmányának elkészítésekor további három stratégiai dokumentumot vizsgáltunk meg: Zala Megye Közgyűlése által 2013 júniusában tárgyalt Zala Megye Területfejlesztési Konceptió Javaslattevő fázis c. dokumentumot¹³, a 2014–2020 programozási időszakra vonatkozó Terület- és Településfejlesztési Operatív Program tervezetét, valamint a Bizottság 2012 őszén kiadott, a 2014–2020-as időszakra vonatkozó országspecifikus álláspontját (partnerségi megállapodás kialakításához készített előzetes dokumentum). A projekt kidolgozására a 2014–2020-as programozási időszakban várhatóan rendelkezésre álló fejlesztési lehetőségek figyelembevételével került sor, a projekt elemei illeszkednek a releváns tervdokumentumokban foglalt célokhoz és tervbe vett intézkedésekhez. A projekt kiemelten illeszkedik a megyei fejlesztési koncepció következő két programjához/akciójához:

- Komplex élőhely- és vízvédelmi program, a megye élővizei vízminőségének változatlan biztosítása;
- Megyei Ökoturizmus Program megvalósítása a munkahelyteremtést szolgáló öko- és falusi turizmus fejlesztésével (horgászat, kerékpározás, természetjárás, helyi termékpiac).

Stratégiai illeszkedés Zala megye területfejlesztési koncepciójához	
Jövőkép 2030-ra	Gazdag és harmonikusan fejlődő Zala
Illeszkedés a 2014–2020-ra megfogalmazott stratégiai területi célokhoz	Zala balatoni térsége (Keszthely és Hévíz térsége) kreatív tudásra és természeti értékekre épülő fejlesztése
Illeszkedés az átfogó megyei célokhoz	1. Élhető Zala megye
Illeszkedés a megyei stratégiai ágazati célokhoz (2014–2020)	6.) Egészséges, vonzó, emberközpontú épített- és természeti környezet
Illeszkedés a megyei prioritásokhoz (2014–2020)	V. Integrált környezetvédelmi programok a következő generációk életésélyeinek megtartása és a környezeti szempontból fenntartható fejlődés érdekében
Kapcsolódó releváns	Komplex élőhely- és vízvédelmi program, a megye élővizei vízminőségének változatlan biztosítása

¹² Készült 2008-ban a Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Turisztikai Szakállamtitkárságának megbízásából. Letölthető: http://www.termeszetvedelem.hu/user/downloads/okoturizmus/okoturizmus_strategia_X.pdf

¹³ A továbbiakban ezt jelöljük Területfejlesztési Konceptióként.

program/akció	Megyei Ökoturizmus Program megvalósítása a munkahelyteremtést szolgáló öko- és falusi turizmus fejlesztésével (horgászat, kerékpározás, természetjárás, helyi termékpiac)
Stratégiai illeszkedés a TOP-hoz¹⁴	
Illeszkedő fejlesztési téma/terület	Megyei turizmushoz, alkonygazdasághoz, egyéb kiemelt szolgáltatási szektorokhoz kapcsolódó gazdaságfejlesztések
Illeszkedő beavatkozások	Integrált megyei szintű komplex turisztikai termécsomagok és kisléptékű tematikus turisztikai fejlesztések (beleértve a kapcsolódó, önkormányzati és civil szféra célcsoport-orientált szálláshelyfejlesztéseit)
Kapcsolódó támogatható tevékenységek	Együttműködésekre épülő, különféle turisztikai vonzerőket és szolgáltatásokat érintő, egy adott településen vagy több, egységes fogadóterületet alkotó, településen megvalósuló, összehangolt turisztikai fejlesztések támogatása Tematikus utak kialakításának támogatása: egy-egy konkrét, turisztikai-piaci szempontból értelmezhető, az egyes projektekben definiált téma vagy turisztikai termék turisztikai fogadóterületeken átnyúló fejlesztésének támogatása (pl. a tematikus út vonzerőinek felújítása, élményelemekkel történő fejlesztése; egyéb kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések; piacra vitelt elősegítő marketingtevékenység)
Illeszkedés a partnerségi megállapodáshoz (a Bizottság Szolgáltatásainak álláspontja MAGYARORSZÁG 2014–2020-as időszakra vonatkozó partnerségi megállapodása és programjai előrehaladásáról c. dokumentum alapján¹⁵)	
Illeszkedés EU-tematikus célkitűzéshez	(6) A környezetvédelem és az erőforrás-hatékonyság előmozdítása
Illeszkedés az országspecifikus kihívásokra felelő beruházási prioritáshoz	A vízügyi ágazat beruházási igényeinek kezelése, a vízhasználat hatékonyságának növelése
Illeszkedés a konkrét célkitűzéshez	Az ökoszisztéma-szolgáltatások javítását szolgáló zöld infrastruktúrára irányuló beruházások végrehajtása (árterület helyreállítása és a folyók, folyópartok élővilágának visszaállítása)

A projektcsomag megvalósítása hozzájárul a Balatoni Fejlesztési Tanács által 2008-ban elfogadott „**Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Hosszú Távú Területfejlesztési Koncepció 2020-ig**” c. programdokumentumban foglalt következő célok teljesüléséhez, illetve eszközeiben a programdokumentumban javasoltaknak felel meg:

7.1.2. célterület: A turizmus megújítása – vonzerőfejlesztés

- Megjelölt fejlesztési eszköz: „Meglévő és új turisztikai vonzerők minőségi fejlesztése – Ökoturizmus”

7.4.3. célterület: Táj- és természetvédelem

- Megjelölt fejlesztési eszköz: „A természet közeli parti és háttérterületek, összekapcsolása nagytérségi ökológiai hálózat kialakítása, természet védelme és a környezettudatosság erősítése, tájrehabilitáció.”

¹⁴ ÚTMUTATÓ a Terület és Településfejlesztési Operatív Programhoz (TOP) kapcsolódó megyei gazdaságfejlesztési részprogramok (uniós részdokumentumok) elkészítéséhez (I. fázis) c. dokumentum 15. oldalán közölt 3. számú táblázat alapján

¹⁵ Forrás: A Bizottság Szolgáltatásainak álláspontja MAGYARORSZÁG 2014–2020-as időszakra vonatkozó partnerségi megállapodása és programjai előrehaladásáról. http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/pdf/partnership/hu_position_paper_hu.pdf

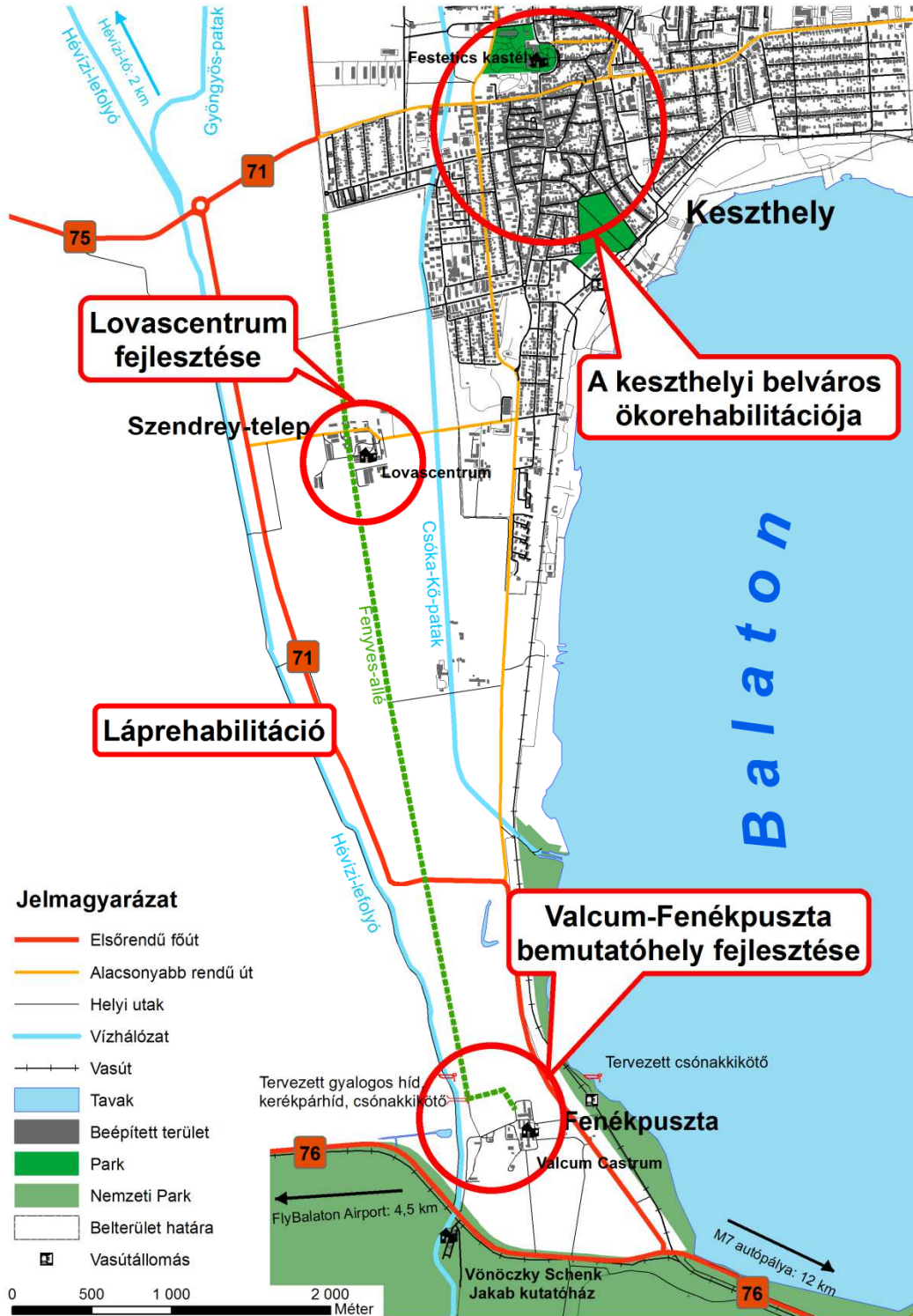
1. sz. melléklet: A projekt illeszkedése Zala megye releváns TOP projektcsomagjához

A projekt EMT-jének kidolgozásakor még nem állt rendelkezésre az NTH által kidolgozott „Sablon a megyei önkormányzatok számára a 2014–2020-as időszaki TOP-hoz kapcsolódó megyei gazdaságfejlesztési részprogram (uniós részdokumentum) és annak projektcsomagjai kialakításához” c. dokumentum feltöltéséhez szükséges információ. Ugyanakkor megbízó külön kérésként fogalmazta meg igényét a Sablon feltöltéséhez nyújtandó közreműködésre vonatkozóan. A rendelkezésre álló információk alapján a projekt főbb jellemzőit az alábbiak szerint javasoljuk a Sablonba feltölteni:

Megyei gazdaságfejlesztési részprogram projektcsomag elemeinek megnevezése ¹⁶	Fejlesztési csomagok jelenlegi előkészítettségi foka	Kijelölés típusa	Támogatási forma megnevezése	Kedvezményezett kör meghatározása	Fejlesztési csomagok időbeli ütemezése	Fejlesztési csomagok költségigénye	Kapcsolódó EU tematikus célkitűzés meghatározása	Beruházási prioritás megnevezése	Fejlesztési csomagokhoz kapcsolódó számszerűsíthető (indikátor) vállalás(ok) megnevezése
Megyei Ökoturizmus Program megvalósítása a munkahelyteremtést szolgáló öko- és falusi turizmus fejlesztésével (horgászat, kerékpározás, természetjárás, helyi termékpiac)	Nem ismert	Megyei szinten kiemelt projekt	Vissza nem térítendő támogatás (amennyiben a megyei TOP nem biztosít elégséges fejlesztési forrást, úgy a projekt KEHOP vagy LIFE projektként történő megvalósítása / támogatása indokolt)	Zala Megye Önkormányzata, Balaton-felvidéki Nemzeti Park együttműködésben Keszthely Város Önkormányzatával, Hévíz Város Önkormányzatával, a Hévízgyógyfürdő és Szent András Reumakórházzal és a Hévízért Városvédő Egyesülettel	N.a.	1 707 millió Ft	(6) A környezetvédelem és az erőforrás-hatékonyság előmozdítása	A vízügyi ágazat beruházási igényeinek kezelése, a vízhasználat hatékonyságának növelése	1.) A rehabilitált talajjal rendelkező vidékek teljes területe; vállalt érték = 25 km ² 2.) A támogatott kulturális vagy természeti örökség részét képező helyszínekre irányuló látogatások száma; vállalt érték = 15.000 fő / év

¹⁶ A Megyei Fejlesztési Koncepció alapján azonosított megyei program/akció(k).

2. sz. melléklet: A Keszthely térségében megvalósítandó egyes fejlesztések térképes ábrázolása

3. sz. melléklet: A fejlesztési terület áttekintő térképe

